

**VAPAAEHTOINEN HÄPEÄ: RÖYHKEYS-ROMAANIN
PÄÄHENKILÖN TYÖTTÖMYYDESTÄ AIHEUTUVAT
MARGINAALISUUDEN KOKEMUKSET**

Pietari Peutere
Maisterintutkielma
Sosiaalityö
Kokkolan yliopistokeskus
Chydenius
Jyväskylän yliopisto
Kevät 2021

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta Humanistis-yhteiskuntatieteellinen	Laitos Kokkolan yliopistokeskus Chydenius
Tekijä Pietari Peutere	
Työn nimi Vapaaehtoinen häpeä: Röyhkeys-romaanin päähenkilön työttömyydestä aiheutuvat marginaalisuuden kokemukset	
Oppiaine Sosiaalityö	Työn laji Maisterintutkielma
Aika Toukokuu 2021	Sivumäärä 50
<p>Tiivistelmä</p> <p>Tässä kvalitatiivisessa tutkimuksessa tarkastellaan työttömyyden ja sosiaaliturvariippuvuuden vaikutuksia marginaalisuuden kokemuksiin. Näkövinkkelinä on yhteiskuntatieteelliselle tutkimukselle hieman erikoinen, sillä aihetta lähestytään romaanin päähenkilön kokemusten kautta. Ossi Nymanin <i>Röyhkeys</i>-romaanin aiheutti ilmestyessään vuonna 2017 mediakohun, jonka keskiössä olivat kirjailijan haastatteluissa antamat lausunnot ideologisesta työttömyydestään. Tässä tutkimuksessa tutkitaan kuitenkin vain romaanin päähenkilön kokemuksia marginaalisuudesta. Nymanin romaanin on omaelämäkerrallinen, muttei tietenkään vastaa täysin hänen kokemuksiaan. Päähenkilön työttömyys, sosiaaliturvariippuvuus ja niiden tuomat marginaalisuuden kokemukset ovat kuitenkin <i>Röyhkeys</i>-romaanin kantava teema.</p> <p>Pitkäaikainen työttömyys lisää riskiä syrjäytymiseen, muttei välttämättä johda siihen, minkä vuoksi työttömyyden kautta on järkevää tutkia juuri marginaalisuutta. Marginaalisuus eroaa syrjäytymisestä siinä, että ihminen voi olla yhdellä elämän osa-alueella marginaalissa, mutta joillain muilla keskuksessa. Syrjäytymiseen vaaditaan marginaalisuutta lähes jokaisella elämänalueella. Marginaalisuuden tärkeä piirre on se, että ihminen voi asettua sinne vapaaehtoisesti. Marginaalisuus voi olla väliaikaista. Marginaalit ovat aina suhteessa keskuksiin. Marginaaleja ja keskuksia on erilaisia, elämän eri alueilla. Tutkimuksessa pyritään vastaamaan siihen, kuinka työttömyys vaikuttaa romaanin päähenkilön kokemuksiin marginaalissa ja keskuksessa olemisesta ja millaisia piirteitä näihin kokemuksiin liittyy. Tutkimuksessa käytetään Juha Perttulan määritelmää kokemuksen rakenteesta. Aineistoa analysoidaan temaattisella analyysillä. Aineiston analyysin perusteella työttömyys vaikuttaa vahvasti päähenkilön marginaalisuuden kokemuksiin. Päähenkilö sijoittaa työssä käyvät keskukseseen ja työttömät marginaaliin, ja tämä jaottelu hallitsee hänen kokemuksiaan sosiaalisissa tilanteissa. Päähenkilö on vapaaehtoisesti työtön ja marginaalissa, mutta häpeää sosiaaliturvariippuvuuttaan muiden edessä. Marginaalisuuden kokemuksia leimaakin ristiriitaisuus. Keskukseseen itsensä asemoidessaan, päähenkilö vaikuttaa itsevarmalta ja vapautuneelta. Tutkimuksen laajempi yhteiskunnallinen kehys liittyy työttömyyteen ja sosiaaliturvariippuvuuteen. Suomalainen hyvinvointivaltio mahdollistaa elämisen sosiaalityöllä, mutta yhteiskunnassa korostetaan työn merkitystä. Ristiriita näkyy päähenkilön työttömyyden aiheuttamissa marginaalisuuden kokemuksissa.</p>	
Asiasanat marginaalisuus, työttömyys, pitkäaikaistyöttömyys, sosiaaliturvariippuvuus, kokemukset	
Säilytyspaikka Jyväskylän yliopisto	
Muita tietoja	

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	TYÖTTÖMYYS JA SOSIAALITURVARIIPPUVUUS.....	4
	2.1. Aina ajankohtainen aihe: työttömyys.....	4
	2.2. Suomalainen sosiaaliturvariippuvuus	6
	2.3. Auttaako aktivointi?.....	8
3	MARGINAALISUUS TUTKIMUSKOHTENA.....	10
	3.1. Käsitteen juuret	10
	3.2. Marginaali ja keskus.....	11
	3.3. Marginaalisuus ja syrjäytyminen	11
	3.4. Sosiaalityö ja marginaalisuus.....	12
	3.5. Tutkielmani määritelmä marginaalisuudesta	12
	3.6. Aiempi tutkimus marginaalisuudesta.....	13
4	TEOREETTISENA NÄKÖKULMANA KOKEMUKSET.....	15
	4.1. Fenomenologinen kokemuskäsitys.....	15
	4.2. Tajunnallisuuden toimintatavat: henkinen ja psyykkinen.....	16
	4.3. Tietoiset ja tiedostamattomat kokemukset	17
	4.4. Aiheeseen uppoutunut- ja rakentava ymmärtäminen.....	17
	4.5 Neljä kokemuslaatua: tunne, tieto, intuitio ja usko	18
5	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	21
	5.1. Tutkimuksen eettiset lähtökohdat	21
	5.2. Aineisto	22
	5.3. Tutkimuskysymykset.....	23
	5.4. Braunin ja Clarken temaattinen analyysi.....	23
	5.5. Tutkielmani temaattinen analyysi.....	25
	5.6. Analyysiprosessi.....	25
6	AINEISTON ANALYYSI.....	27
	6.1. Marginaali.....	27
	6.2. Keskus	30
	6.3. Ristiriitaisia marginaalisuuden kokemuksia.....	32
	6.3.1. Häpeä toisten edessä	33
	6.3.2. Vapaaehtoisuus	34
	6.3.4. Ristiriitaisuus	35
	6.3.5. Epäreilu kohtelu	36
	6.4. Kiitollisen itsevarmana keskuksessa	37

6.4.1	Itsevarmuus	37
6.4.2.	Vapautuneisuus.....	38
6.4.3.	Kiitollisuus	39
7.	TULOKSET	40
7.1.	Työttömyys marginaalisuuskokemusten luojana.....	40
7.2.	Vapaaehtoisesti häpeilevä ja vapautuneesti itsevarma	42
8.	POHDINTA.....	45
	LÄHTEET	48

1 JOHDANTO

”Hallin olivat oranssiliiviset miehet rakentaneet ja näin mielessäni, kuinka he ajoivat työpäivän jälkeen avolava-autoillaan kaupungin läpi baariin, jossa he joivat olutta ja pelasivat biljardia. Heitä väsytti ja he olivat nälkäisiä, mutta he olivat myös tyytyväisiä itseensä tehtyään työtä koko päivän, ja he nauroivat kertoessaan roiseja vitsejä ja läpsiessään toisiaan selkään. Heillä oli hyvin tiivis kaveriporukka ja viikonloppuisin he kävivät yhdessä metsästävässä kauriita. He maksoivat palkastaan veroa, ja siitä verosta maksettiin minulle työttömyyskorvausta, vaikkakin minä ansainnut sitä rahaa millään tavalla. Pyysin silti joka kuukausi Kelalta rahaa ja ostin sillä levyjä ja kirjoja ja kävin elokuvissa ja konserteissa, ja käytin sitä muutenkin niin kuin se olisi minun omaa rahaani.” (Nyman 2017, 30.)

Näin pohdiskellee päähenkilö Ossi Nymanin romaanissa *Röyhkeys*. Omaelämäkerrallinen romaani ilmestyi vuonna 2017, ja siitä syntyi kohu, koska Nyman kertoi mediahaastatteluisissa välttelevänsä töitä ja olevansa ideologisesti työtön. Julkisuusmylly pyöri enemmänkin Nymanin kommenttien kuin hänen kirjoittamansa romaanin ympärillä, vaikka nämä kaksi liittyivät vahvasti toisiinsa. Tutkin pro gradu -tutkielmassani nimenomaan *Röyhkeys*-romaanin - en sen julkaisua seurannutta julkista keskustelua. Valitsin romaanin tutkielmani aineistoksi, koska sen päähenkilö ei ole täysin syrjäytynyt, mutta kokee selvästi elävänsä yhteiskunnan marginaalissa työttömyytensä vuoksi.

Tutkielmani laajempi yhteiskunnallinen kehys liittyy työttömyyteen ja sosiaaliturvariippuvuuteen, jotka ovat suomalaisessa yhteiskunnallisessa ja poliittisessä keskustelussa aina ajankohtaisia aiheita. Mediassa ja arkikielessä työttömiä kuvataan usein sanalla syrjäytynyt, mutta vain vähemmistö edes pitkäaikaistyöttömistä on syrjäytyneitä. Syrjäytymisellä tarkoitan sitä, että ihminen elää marginaalissa kaikilla tai lähes kaikilla elämänalueilla. Tämän vuoksi olen kiinnostunut työttömien ihmisten marginaalisuuden kokemuksista ja siitä, miten työttömyys niihin vaikuttaa. Tässä

tutkielmassa tutkin *Röyhkeys*-romaanin päähenkilön eli fiktiivisen hahmon kokemuksia marginaalisuudesta ja työttömyyden vaikutuksista näihin kokemuksiin.

Päähenkilön työttömyys ja sen tuomat marginaalissa olemisen kokemukset ovat hyvin keskeinen osa *Röyhkeys*-romaanin. Se on oikeastaan romaanin kantava teema. Marginaalit ovat aina suhteessa keskuksiin ja niitä molempia voi olla lukematon määrä ihmiselämässä. Ihminen voi tuntea olevansa marginaalissa, koska ei käy töissä, mutta kuuluu keskuksen, kun käy ihannoimansa artistin konsertissa ja antautuu hetken vietäväksi muiden tosfanien kanssa. Käytän tutkielmassani usean eri yhteiskuntatieteilijän määrittelyä marginaalisuudesta, joka on siis tutkielmani tutkimuskohde. Teoreettisena näkökulmana käytän Juha Perttulan (2009) kehittämää kokemuksen käsitettä. Päähenkilön marginaalisuuden kokemuksiin käytän tutkimusmenetelmänä Virginia Braunin ja Victoria Clarken (2006) hahmottelemaa temaattista analyysiä. Teen siis kvalitatiivista tutkimusta.

Pyrin vastaamaan tutkimuksessani kahteen tutkimuskysymykseen. 1) Kuinka työttömyys vaikuttaa *Röyhkeys*-romaanin päähenkilön kokemuksiin marginaalissa ja keskuksessa olemisesta? 2) Millaisia piirteitä päähenkilön kokemuksiin marginaalissa ja keskuksessa olemiseen liittyy?

Työttömyydestä ja sosiaaliturvariippuvuudesta puhuvat yleensä sellaiset ihmiset, jotka eivät itse ole työttömiä. Muun muassa Suomen tasavallan presidentti Sauli Niinistö nosti työttömyyden ja sosiaaliturvariippuvuuden tikunnokkaan vuonna 2013 pitämässään uudenvuodenpuheessa. Se nosti aiheen julkiseen keskusteluun, jossa äänen pääsivät enimmäkseen työssä käyvät kansalaiset. Kirjailija Nymanin antamat haastattelut käynnistivät hyvin samantyyllisen keskustelun kuin presidentti Niinistön puhe. Jälleen puhuttiin ja kirjoitettiin työstä, työttömyydestä ja sosiaaliturvariippuvuudesta, mutta tällä kertaa keskustelun avaajana olikin yksi työttömistä ja sosiaaliturvalla eläjästä, joita presidentti Niinistö oli neljä vuotta aiemmin kosiskellut mukaan yhteisen hyvän rakentamiseen. Nyman antoi kirjallaan ja haastatteluillaan poikkeuksellisen äänen työttömyydestä ja sosiaaliturvariippuvuudesta käytävään keskusteluun, ja haastatteluista nousseen julkisuuskohun vuoksi moni suomalainen luki myös Nymanin romaanin, joka on saattanut muokata heidän ajatuksiaan sosiaaliturvan varassa elävistä ihmisistä. Tämän vuoksi romaanin tutkiminen osana työttömyyttä, sosiaaliturvariippuvuutta ja niiden aiheuttamia marginaalisuuden kokemuksia on mielestäni perusteltua.

Koska työttömyys ei välttämättä johda syrjäytymiseen, sen avulla on järkevää tutkia marginaalisuutta. Marginaalisuus ja työttömyys kiinnostavat minua kovasti aiheina. Alun perin tartuin aiheeseen, koska minua kiinnostaa sukupolvien väliset erot siinä, kuinka työnteko määrittelee ihmisen elämää. Olen kirjailija Ossi Nymanin kanssa samaa sukupuolta ja ikäluokkaa (s. 1978) sekä huomannut, etteivät työ, työnteko ja työura merkitse enää monelle ikäluokkamme edustajalle kivijalkaa, jonka päälle elämä rakennetaan. Elämää saatetaan rakentaa esimerkiksi jonkun harrastuksen, kuten matkailun, urheilun tai Nymanin tapauksessa fiktiivisen kirjoittamisen

ympärille, jolloin työn merkitykseksi saattaa jäädä ainoastaan taloudellisten resursien kerääminen merkityksellisen vapaa-ajan toiminnan harjoittamiseen. Koen, että ikäluokkamme on Suomessa ensimmäinen, jonka käsitykset työstä saattavat erota voimakkaasti omien vanhempiemme ikäpolvesta. Koin nuorempana itsekin työn ainoastaan keinona hankkia rahaa muuhun elämään, kuten harrastuksiin ja erityisesti matkustamiseen. Iän myötä työn merkityksellisyyden tärkeys on korostunut ajattelussani, mutta näen silti sen edelleen pääosin keinona rahoittaa omaa, perheeni ja erityisesti lasteni elämää.

Tutkielmani etenee niin, että kerron ensin laajemmasta yhteiskunnallisesta kehyksestä, johon haluan tutkimuksellani ottaa kantaa. Luku käsittelee suomalaista työttömyyttä ja erityisesti pitkäaikaistyöttömyyttä, sosiaaliturvariippuvuutta ja aktiivointipolitiikkaa. Sen jälkeen esittelen tutkimuskohteeni eli marginaalisuuden. Avaan käsitteen historiaa, kerron marginaalisuuden aiemmasta suomalaisesta sosiaalityön tutkimuksesta ja määrittelen, mitä tarkoitan marginaalisuudella tässä tutkimuksessa. Neljännessä luvussa esittelen tutkimukseni teoreettista näkökulmaa eli kokemuksia. Sen jälkeen kerron tutkimuksen toteuttamisesta: esittelen aineiston, tutkimuskysymykset, eettiset lähtökohdat sekä analyysimenetelmän ja -prosessin. Kuudennessa luvussa teen analyysin, ja seitsemännessä esittelen tulokset, joilla pyrin vastaamaan tutkimuskysymyksiini. Lopuksi pohdin marginaalisuutta, pitkäaikaistyöttömyyttä ja sosiaaliturvariippuvuutta yhteiskunnallisella tasolla.

2 TYÖTTÖMYYS JA SOSIAALITURVARIIPPUUUS

Tässä luvussa esittelen tutkimukseni laajemman yhteiskunnallisen kehityksen: työttömyyden ja sosiaaliturvariippuvuuden. Viimeisessä alaluvussa kerron lyhyesti suomalaisesta työttömien aktivointipolitiikasta, jolla 1990-luvulta asti pyrittiin suitsimaan työttömyyttä ja sosiaaliturvariippuvuutta.

2.1 Aina ajankohtainen aihe: työttömyys

Työ on suomalaisessa yhteiskunnassa hyvin keskeisessä asemassa. Sen avulla pidetään yllä ja kehitetään yhteiskunnan rakennetta. Työ määrittää ihmisten elämäntulkua ja tavoitteita sekä vaikuttaa perspektiiviin, josta käsin yksilöt suunnittelevat elämäänsä. (Koistinen 2014, 239.) Kaikki työikäiset kansalaiset eivät kuitenkaan käy ansiotöissä; suuri joukko suomalaisista on työttömänä. Työttömyysluvut nousivat Suomessa ennennäkemättömiin korkeuksiin 1990-luvun talouslaman seurauksena. 1990-luvun työttömyydessä oli sellainen uusi erityispiirre, että se kohdistui työväenluokan lisäksi myös keskiluokkaan. Kaikissa laman jälkeen tehdyissä Suomen hallitusohjelmissa on yhtenä keskeisenä tavoitteena ollut työttömyyden vähentäminen. Vaikuttaa siltä, että työttömyydestä on tullut suomalaisia jatkuvasti huolestuttava ilmiö. 1990-luvun alun lamasta toipuminen oli hidasta ja vaikeaa. Osasta silloin työttömäksi jääneistä syntyi pitkäaikaistyöttömiä. (Kankainen & Luhtakallio & Siisiäinen 2014, 52–60.)

Työ- ja elinkeinoministeriö (TEM) julkaisi marraskuussa 2020 lyhyen aikavälin työmarkkinaennusteen, jonka mukaan Suomessa oli vuonna 2020 työttömiä työnhakijoita 342 000. Se on 101 000 enemmän kuin vuonna 2019. Suuri muutos selittyy pitkälti sillä, että maailmanlaajuinen koronaviruspandemia ja sen mukanaan tuomat rajoitukset iskivät Suomen työllisyystilanteeseen voimakkaimmin keväällä 2020. TEM:n ennusteen mukaan työttömien työnhakijoiden määrää tulee laskemaan seuraavina

vuosina hitaasti, mutta pitkäaikaistyöttömyyden odotetaan puolestaan kasvavan vauhdikkaasti. Pitkäaikaistyöttömien osuus työttömistä työnhakijoista putosi dramaattisesti koronakriisin alkaessa. Tämä johtuu siitä, että valtava määrä työssä käyviä ihmisiä lomautettiin. Pitkäaikaistyöttömyyteen kuuluu kuitenkin sellainen piirre, että se reagoi viiveellä työttömyyden kasvamiseen. Pitkäaikaistyöttömyyden ennustetaan kasvavan selvästi lyhyellä aikavälillä. Pitkäaikaistyöttömien osuus työttömistä työnhakijoista oli korkeimmillaan vuonna 2016: yli 35 prosenttia. TEM:n tutkimuksen ennusteen mukaan tämä ennätyslukema ylitetään jo vuoden 2021 aikana. Seuraavana vuonna pitkäaikaistyöttömyyden ennustetaan tasaantuvan. Suomessa oli työttömiä työnhakijoita jo ennen koronakriisiä 250 000. Heistä usean työttömyys pitkittyy pandemian ja sen tuomien rajoitteiden vuoksi. (Alatalo & Mähönen & Peltonen 2020, 4–22.)

Työttömyys muodostaa merkittävän riskin ihmisen hyvinvoinnille ja terveydelle, mistä on olemassa näyttöä sekä kotimaisista että kansainvälisistä tutkimuksista. Työttömyys on kaikkein vaarallisinta silloin, kun se pitkittyy. Työttömällä on alhaisempi elinajanodote kuin kansalaisilla keskimäärin ja vastaavasti korkeampi itsemurhariski. Työttömällä on myös kohonnut riski sairastua masennukseen. Pitkäaikaistyöttömyyteen liittyy paljon terveystriskejä kasvattavia ongelmia, joista erityisesti miehet vaikuttavat kärsivän. Tällaisia ovat muun muassa päihdeongelmat, univaikeudet, vähäinen liikunta ja heikkolaatuinen ruokavalio. Terveyshaitat yleensä vähenevät, jos ihminen työllistyy uudestaan. (Mäntysaari 2019, 181–182.) Pitkäaikainen työttömyys ja työnhakun epäonnistumiset saattavat myös heikentää työttömän itsetuntoa. Vastaavasti työssä käyvät ihmiset käyttävät työttömiä tiedostamatta ja tietoisesti oman yhteiskunnallisen ja sosiaalisen asemansa pönkittämiseen. (Koistinen 2014, 231–235.)

Pitkäaikaistyöttömyys vaikuttaa ihmissuhteisiin. Vahvat ja monipuoliset ihmissuhteet ovat työttömälle voimavara, joka auttaa työttömyyden kestämisessä ja uudenlaisen elämänsisällön löytämisessä. Toisaalta pitkäaikaistyöttömyydellä on taipumus katkaista ihmissuhteita, kasvattaa työttömän kääntymistä sisäänpäin ja nostaa esiin lapsuudessa koettuja henkilökohtaisia traumoja. (Koistinen 2014, 231–235.) Työttömyys ja erityisesti pitkäaikaistyöttömyys aiheuttaa merkittävän riskin yhteiskunnasta syrjäytymiseen. Vaikeasti tai ei ollenkaan työllistyvien pitkäaikaistyöttömien ryhmä vaikuttaa erottuvan selvästi muista pitkään työttömänä olleista. Silti vain suhteellisen pieni määrä pitkäaikaistyöttömistä on erittäin vaikeasti syrjäytyneitä. Huono-osaisuus ei automaattisesti kasaudu kaikille pitkäaikaistyöttömille, vaan se koskee ainoastaan joukon vähemmistöä. (Rautio 2000, 87–89.)

2.2 Suomalainen sosiaaliturvariippuvuus

Valtiovarainministerinä 1990-luvun lamaa hoitanut Sauli Niinistö aiheutti pienen mediakohun Suomen tasavallan presidenttinä pitämässään uudenvuodenpuheessa vuonna 2013. Niinistö otti puheessaan kantaa muun muassa suomalaisten sosiaaliturvariippuvuuteen, josta hän oli huolissaan. Hän käytti sanaa oleskeluyhteiskunta ja epäili, että joillain työkäisillä ja -kykyisillä oli taipumus elää työnteosta ansaittavan palkan sijaan sosiaaliturvaetuuksilla. Presidentti Niinistö oli huolissaan siitä, etteivät nämä yksilöt tee osaansa suomalaisen hyvinvointivaltion, kansalaisyhteiskunnan ja elinkeinoelämän hyväksi – vaan elävät tarpeettomasti tulonsiirtojen ja julkisten palvelujen varassa. Niinistö suhtautui kriittisesti tällaiseen käyttäytymiseen. Eikä presidentti ollut suinkaan yksin näkemyksensä kanssa. Myös monet muut tunnetut poliitikot olivat ja ovat esittäneet samankaltaisia puheenvuoroja. (Saari 2017, 14.) Useimmat suomalaiset pitävät palkkatyötä ja sen arvostamista järjestystä luovana ja ylläpitävinä asiana. Tällaisessa ajattelussa työttömyys on tila, josta pitäisi pyrkiä mahdollisimman nopeasti pois, koska sitä ei pidetä ihmisarvoisena elämänä, eikä yhteiskunnan moraalisena tehtävä ole tällaiseen tilaan tyytyväisen ihmisen elättäminen. (Taira 2006, 11.)

Muun muassa sosiaali- ja terveystieteiden erikoistuneen tutkijan Juho Saaren mukaan sosiaaliturvariippuvuus on Suomessa aito ilmiö jossain mittakaavassa. Suomesta löytyy ihmisiä, jotka ovat sovittaneet elämäntapansa, -laatunsa, ja elintasonsa siten, että he pärjäävät sosiaaliturvan avulla. Nämä ihmiset eivät aktiivisesti etsi koulutus- tai kuntoutuspaikkoja – tai edes pyri työelämään. Sosiaaliturvariippuvuusilmiön koosta, syistä ja seurauksista on erilaisia näkemyksiä. Sosiaaliriippuvuutta määrittävät sosiaaliset mekanismit ja niiden seuraukset yksilöiden elintasolle, elämäntavalle ja -laadulle ovat monessa mielessä epäselviä. Saari muistuttaa, ettemme pääse yksittäisen ihmisen pään sisälle tekemään havaintoja siitä, millaiset tekijät vaikuttavat tämän päätöksiin. (Saari 2017, 20–21.)

Ihmisryhmien käyttäytymistä ja niihin liittyviä motivaatiomalleja, joissa ihmistä ohjaavat toisiinsa kytkeytyvät uskomukset, halut ja mahdollisuudet, on kuitenkin mahdollista analysoida. On myös mahdollista analysoida toistuvia tapahtumien ketjuja ja tutkia niihin linkittyviä syitä ja seurauksia yhdistäviä mikrotason sosiaalisia mekanismeja. Tällaiset mekanismit ovat yhteydessä sekä työ-, rahoitus- ja asuntomarkkinoilla operoivien organisaatioiden toimintatapoihin että yhteiskuntaa jäsentäviin, pysyviin eriarvoistavia kategorioita luoviin rakenteellisiin jakoihin ja kulttuuriin eroavaisuuksiin. Saaren mielestä sosiaaliturvariippuvuus liittyy enemmän edellä mainittuihin motivaatiomalleihin ja tapahtumaketjuja yhteen kutoviin sosiaalisiin mekanismeihin kuin yksilöiden (ir)rationalisiin valintoihin. Sosiaaliturvariippuvuus ei siis ole lainkaan mustavalkoinen ilmiö. Siihen sekoittuu paljon erilaisia sävyjä, jotka vaihtelevat eri kohderyhmien ja ajanjaksojen välillä. Esimerkiksi laskukauden

sosiaaliturvariippuvuus on aivan erilaista kuin nousukauden. Samalla tavalla teema määrittyy hyvin erilailla, jos tarkastellaan esimerkiksi ikääntyviä työttömiä tai työttömiä nuoria aikuisia. Sosiaaliturvariippuvuuteen liittyvät väittämät ovatkin alttiita hyvin erilaisilla tulkinnoille riippuen siitä, millaista ja minkälaisessa suhdetilanteessa olevaa joukkoa arvion tekijä hahmottaa. On myös epäselvää, missä määrin suomalaisen sosiaaliturvariippuvuudet ovat pysyviä ja vapaaehtoisia vai tilapäisiä ja jonkun elämäntilanteen tai yhteiskunnan rakenteiden määräämiä. (Saari 2017, 20–23.)

Sosiaaliturvariippuvuudet kertovat joka tapauksessa siitä, että suomalaiset yrittävät selvitä monella tavalla hankalissa ja uusissa olosuhteissa. Maassamme perinteisen työ- ja perhe-elämän, vapaa-ajan ja levon tai työkuukausien ja lomien yhteensovittamisen on korvannut tekemistä ja olemista rytmittävät tapahtumat. Valtaosa sosiaaliturvan pitkäaikaisista asiakkaista asuu yksin, mikä jo itsessään muuttaa arjen rakenteita. Päivä-, viikko- ja viikonloppurytmin säilyttäminen ei ole niin yksinkertaista ilman työtä tai perhettä. Sosiaaliturvariippuvuuksista käytävässä poliittisessa ja julkisessa keskustelussa luodut kulttuuriset merkitykset kertovat hyväosaisten suomalaisten suhtautumisesta yhteiskunnassa heikossa asemassa oleviin ryhmiin. Valtaväestön asennoitumiseen vaikuttavat väestöryhmien väliset etäisyydet, jotka luovat eroa meikäläisten ja muukalaisten välille. (Saari 2017, 21–23.)

Suutari on tutkinut työmarkkinoilla marginaaliin jättäytyneiden tai jääneiden nuorten elämää riippuvuuden ja riippumattomuuden jännitteisenä suhteena. Riippuvuus hyvinvointivaltiosta vaikuttaa olevan nuorille työttömille tärkeä voimavara autonomian tavoittelussa, minkä vuoksi siihen liittyy enemmän myönteisiä kuin negatiivisia arvoja. Suhde hyvinvointivaltion eri instituutioihin näyttäytyy välineellisenä. Viranomaisten tarjoama turva vähentää riippuvuutta vanhemmista tai muista epävirallisen verkoston toimijoista. Hyvinvointivaltiorippuvuus tarjoaa autonomisemman vaihtoehdon marginaalissa oleville ihmisille. Nuorilla työttömillä oli silti myös negatiivisia kokemuksia hyvinvointivaltion etuus- ja palvelujärjestelmiin nojaamisessa. Jotkut kuvasivat esimerkiksi sosiaalitoimistossa asioimista rahan ruinaamiseksi tai kerjäämiseksi. (Suutari 2001, 143–174.)

Nuorten työttömien luottamusta hyvinvointivaltiota kohtaan nakersivat siihen liittyvät paineet ja velvollisuudet. Ihminen on sosiaalinen olento ja aina jollain lailla riippuvainen toisista ihmisistä ja sosiaalisista rakenteista, mutta liian voimakas taloudellinen ja emotionaalinen riippuvuus saattaa muotoutua vapauden negatiiviseksi. Suutarin haastateltavat kokivat, että esimerkiksi sosiaalitoimistolla on velvollisuus pitää huolta marginaaliin jättäytyneistä ja jääneistä ihmisistä tarjoamalla rahallista tukea, jolla turvataan toimeentulo. Nuorten työttömien luottamus suomalaista hyvinvointivaltiota kohtaan vaikuttikin rakentuvan pitkälti yksilön oikeuksille hyvinvointivaltiossa, vaikka he tiedostivat myös omat velvollisuutensa. Luottamusta hyvinvointivaltiota kohtaan koettelivat tilanteet, joissa työttömät kokivat itseensä kohdistuvan paineen liian voimakkaana, esimerkiksi vaatimuksena osallistua työharjoitteluun. Luottamusta nakersivat myös tilanteet, joissa ihmiset kokivat hyvinvointivaltion

loukkaavan heidän vapauksiaan ja oikeuksiaan. Luottamus oli heikointa suhteessa työvoimatoimistoon. Suurin osa Suutarin haastattelemissa nuorista ei uskonut, että työvoimatoimisto pystyy tarjoamaan heille tukea työnhaussa. (Suutari 2001, 143–174.) Mielestäni Suutarin tuloksia voi hyvin soveltaa myös alle 40-vuotiaaseen, nuoresta asti pääasiassa työttömänä olleeseen ihmiseen tai fiktiiviseen hahmoon, kuten *Röyhkeys*-romaanin päähenkilöön.

2.3 Auttaako aktivointi?

Sosiaaliturvariippuvuutta on pyritty Suomessa torjumaan työttömien aktiivi- ja aktiivointipolitiikalla. Jälkimmäisellä tarkoitetaan sitä, että työttömiä työnhakijoita esimerkiksi veloitetaan osallistumaan työvoimatoimiston kursseille, kuntouttavaan työtoimintaan tai työharjoitteluun taloudellisten sanktioiden uhalla. Hännisen mukaan Suomessa on muokattu 1990-luvun alusta lähtien työvoimapolitiikan lainsäädäntöä kohti vahvempaa aktiivointipolitiikkaa. Sen avulla yritetään pakottaa ihmisiä auttamaan itse itseään. Aktiivointipolitiikassa ei kuitenkaan huomioida riittävästi erilaisia elämäntilanteita, joissa yksilöt tekevät valintojaan. Työttömät on jaettu karrikoitien kahteen ryhmään. A-luokan muodostavat lyhytaikaiset, ammattiliittoihin kuuluvat työttömät, joilla on toisia paremmat mahdollisuudet palata työelämään. Ryhmän edustajat saavat ansiosidonnaista työttömyystukea. B-luokkaan taas kuuluvat muun muassa työkokemusta vailla olevat ja kouluttamattomat nuoret, pätkätöitä tehneet vanhemmat ihmiset ja pitkäaikaistyöttömät. Aktiivointipolitiikan kiristys ja sen tuomat sanktiot ovat iskeneet nimenomaan B-luokan työttömiin. (Hänninen 2007, 187–188.)

Suomalaisessa sosiaalipolitiikassa vastuutetaan yhä enemmän yksilöitä omasta selviytymisestään riskitilanteissa. Työn tekeminen tai siihen aktiivisesti suuntautuminen ovat nousseet perusturvan saamisen kriteereiksi. Aktivointi saattaa kuulostaa positiiviselta termiltä, mutta sen vaikutukset työttömän elämään riippuvat sen toteuttamiskeinoista. Suomalaista aktiivointipolitiikkaa voidaan tarkastella kansainvälisen ”from welfare to work” -ohjelmien vastineena. Tavoitteena on työttömien siirtyminen palkkatyöhön ja pois sosiaaliturvariippuvuudesta. Tällaiset ohjelmat rakentuvat ajatukselle, että sosiaalietuuksien pitää olla vastikkeellisia. Tällöin ne pitää sitoa velvollisuuksiin. Työn kautta yhteiskuntaan liittyminen nousee sosiaalista huolenpitoa keskeisemmäksi periaatteeksi. Aktiivisen asiakkaan vaatimukseen kuuluu byrokratia- ja asiointiosaaminen, minkä vuoksi tämän täytyy tuntea palvelujärjestelmä ja sen tavat toimia. Työttömän täytyy osata mennä oikeaan paikkaan, oikeaan aikaan. Jos tässä ei onnistu, seuraa negatiivisia asioita, kuten karenssi. Järjestelmää voi pitää armottomana muille kuin palvelujärjestelmän hahmottaville asiakkaille, koska sen sisällä työskentelevät eivät huomioi järjestelmän monimutkaisuutta ja joidenkin

asiakkaiden toimintakyvyn heikkoutta, joka saattaa haitata aktiivista osallistumista.
(Metteri 2012, 200-2003.)

3 MARGINAALISUUS TUTKIMUSKOHTENA

Tässä luvussa kerron tutkielmani tutkimuskohteesta eli marginaalisuudesta. Esittelen ensin käsitteen historiaa. Tämän jälkeen paneudun marginaalin ja keskuksen suhteeseen, mikä on yksi tutkielmani avainkysymyksistä. Sitten kerron hieman marginaalisuudesta sosiaalityön perspektiivistä. Tämän jälkeen kiteytän, mitä marginaalisuus pitää käsitteenä sisällään tässä tutkimuksessa. Lopuksi kerron siitä, miten marginaalisuutta on aiemmin käsitelty Suomessa tehdyssä sosiaalityön tieteellisessä tutkimuksessa.

3.1 Käsitteen juuret

Tutkielmani tutkimuskohteena on marginaalisuus – ja tarkemmin määriteltynä *Röyhkeys*-romaanin päähenkilön kokemukset marginaalisuudesta. Marginalisaation käsite tulee latinankielisestä sanasta *margo*, joka tarkoittaa reunaa ja toisinaan rajaa (Helne 2002, 172). Marginalisaation käsitteen sosiologiset juuret juontavat Chicagon koulu-kuntaan 1920-luvulle. Robert E. Parkin kehitti, ja hänen oppilaansa Everett Stonequist teki tunnetuksi, marginaali-ihmisen (*marginal man*) käsitteen. He tarkoittivat sillä yksilöä, jonka elämässä vaikuttivat kahden eri kulttuurin ristiriitaiset vaatimukset, jotka tämä koki henkilökohtaiseksi ongelmakseen. Parkin ajattelussa marginalisoitumiseen johti yleensä jokin historiallinen tapahtumasarja, kuten pakolaisuus tai orjuus, jolloin yksilöt irtautuivat alkuperästään ja siirtyivät uudenlaiseen arvo- ja normiympäristöön, jossa he joutuivat kokemaan, ettei heitä kelpuuteta sen täysivaltaisiksi jäseniksi. Parkin ja Stonequistin marginalisaatioajattelussa on monia tasoja ja ristiriitaisuuksia. Sen ytimessä on kuitenkin ajatus ulkopuolisuuden kokemuksesta, joka syntyy elämän jossain vaiheessa kulttuurisen siirtymän vuoksi. Tämä kokemus voi olla myös väliaikainen. (Järvinen & Janhukainen 2001, 138–140.)

3.2 Marginaali ja keskus

Marginaalia voi kutsua tilalliseksi vertauskuvaksi: reunalla tai sivussa olemiseksi. Tämän vuoksi marginaalin täytyy olla aina suhteessa keskukseen. Marginaali edustaa keskukseen verrattuna syrjätilaa. On tärkeää ymmärtää keskuksen ja marginaalien välinen suhde. Marginaalit ovat syrjässä ainoastaan suhteessa keskukseen. Ne eivät siis ole olemuksellisesti syrjäisiä. Marginaaleista on myös tärkeää puhua monikossa, sillä niitä on monenlaisia. Marginaaleina näyttäytyvät ryhmät poikkeavat toisistaan ja niiden suhde keskukseen saattaa olla hyvin erilainen. Myös keskukset ovat moninaisia. Mitään pysyvää ja yhteistä symbolista tai kulttuurista keskusta ei siis ole olemassa, vaan keskus on aina eri marginaalien perspektiivistä erilainen. Marginaalien erilaisuus näyttäytyy myös siten, että jotkut saattavat itse valita elämisen reunalla. Tällöin suhde keskukseen on hyvin erilainen kuin silloin, jos ihminen tai ryhmä on ajettu reunalle poissulkemalla. Marginaali-käsite on moni-ilmeinen, ja yksilö saattaa olla joillain elämänalueilla marginaalissa kuin taas joillain toisilla keskuksessa. (Juhila, Huttunen & Kulmala 2004a, 11–13.)

3.3 Marginaalisuus ja syrjäytyminen

Marginaalisuus eroaa käsitteenä syrjäytymisestä. Syrjäytymisellä voi kuvata elämäntilanteeltaan kaikkein heikko-osaisinta ryhmää, kun taas jokainen ihminen saattaa asettua tai joutua sivuun jollain elämän osa-alueella. Syrjäytyminen on siis eritasoinen prosessi kuin syrjässä oleminen, jota voi kutsua marginalisaatioksi. Syrjäytynyt yksilö on marginaalissa lähes kaikilla tai ainakin useimmilla yhteiskuntaelämän areenoilla. Siteet yksilön ja yhteiskunnan välillä ovat poikki tai vähintään pahasti vaurioituneet. Marginaalisuuteen ei puolestaan välttämättä kuulu päälle päin havaittavaa huono-osaisuutta, vaan sitä voi esiintyä eri kerroksissa yhteiskunnan jokaisella toimijatasolla. Yksilö voi olla samanaikaisesti sekä marginaalissa yhdellä että keskuksessa toisella sosiaalisen elämän areenalla. Johonkin elämänalueeseen linkittyvä marginaalisuus voi olla jopa yksilön tietoinen valinta. Esimerkiksi henkilö, joka ei tee perinteistä palkkatyötä, vaan hankkii elantonsa jollain toisella tavalla, voi olla marginaalissa omasta tahdostaan. (Järvinen & Janhukainen 2001, 140–143.)

Suutarin mukaan marginaalisuuden käsite eroaa syrjäytymisestä liikkeen mahdollisuuden vuoksi. Marginaalissa oleva voi liikkua lähemmäs keskusta tai kauemmas siitä. Syrjäytymisessä liikkeen suunta on sen sijaan aina keskuksesta kohti reunoja. Puhe marginaalisuudesta pitää sisällään syrjäytymisen riskin lisäksi myönteisiä mahdollisuuksia, kun taas syrjäytymiskeskustelussa niitä ei juuri kuulla, käsitettiin syrjäytyminen sitten tilana tai prosessina. (Suutari 2001, 158.) Granfelt (1998) näkee yksilön marginaalisen aseman jopa mahdollisena ”parvekkeena”, josta voi tarkastella

yhteiskuntaa ja omaa elämäänsä hieman erilaisesta näkövinkkelistä. Helneen (2004) mukaan marginaalisuudessa on sekä myönteisiä että kielteisiä Aspekteja: kiehtovuutta ja ihailua, mutta myös pelkoa ja torjuntaa. Marginaalisuus ei tarkoita, että ihminen olisi ajanut tai ajautunut lopulliseen umpikujaan, vaan marginaalisuus saattaa jopa avata uudenlaisia väyliä. Se voi esimerkiksi tarjota mahdollisuuden nähdä erilaisia elämäntyyliä ja ohjata katsomaan yhteiskuntaa erilaisella tavalla.

3.4 Sosiaalityö ja marginaalisuus

Juhila näkee marginaalit sosiaalityön ytimeen kuuluvana tematiikkana. Sosiaalityö perustuu työskentelyyn marginaalissa olevien ihmisten kanssa ja heidän hyväkseen. (Juhila 2002, 11–13.) Pohjoismainen hyvinvointivaltio on rakennettu ihmisten tasa-arvon ja yhden keskuksen idealle. Sen institutionaaliset toiminnot pyrkivät hahmottamaan, luokittelemaan ja nimeämään marginaaliset ryhmät. Tämän jälkeen näiden ryhmien ongelmat pyritään tunnistamaan ja yritetään luoda toimia, joilla ryhmät saataisiin lähemmäksi keskusta. Toiminnalla tavoitellaan marginaalien purkamista ja ihmisten tasavertaisuuden mahdollistamista, mutta sen on havaittu paradoksaalisesti myös tuottavan itse marginaalisuutta. Hyvinvointivaltion instituutiot muodostavat nimeämistoimillaan marginaalisia identiteettejä yksilöille. (Juhila, Huttunen & Kulmala 2004, 13–14.) Esimerkiksi työ, opiskelu ja perhe ovat yksilölle tärkeitä kiinnostavia yhteiskuntaan. Jos nämä yhteydet heikkenevät, yksilö saattaa ajautua syrjään yhteiskunnallisesta normaaliudesta. (Pierson 2010, 13.) Raunion (2000) mukaan marginalisoitumisen riskiryhmiä ovat muun muassa työttömät, maahanmuuttajat ja yksinhuoltajat. Suutarin (2001) tutkimuksen mukaan pitkäaikainen työttömyys ja koulutuksen sekä työkokemuksen vähäisyys johtavat yhteiskunnalliseen paikkaan työttömyyden luomassa marginaalissa.

3.5 Tutkielmani määritelmä marginaalisuudesta

Tässä tutkimuksessa käyttämäni marginaalisuuden käsite on hybridimalli edellisessä alaluvussa esittelemieni tieteilijöiden määritelmistä. Ensimmäiseksi haluan tehdä selväksi, että tutkin nimenomaan romaanin päähenkilön kokemaa marginaalisuutta – en syrjäytyneisyyttä. Ymmärrän marginaalisuuden niin, että ihminen voi olla yhdellä tai muutamallakin osa-alueella yhteiskunnan marginaalissa, mutta syrjäytymiseen vaaditaan marginaaliin asemoitumista lähes jokaisella osa-alueella. Mielestäni marginaalisuuden käsitteessä on tärkeää nimenomaan se, että ihminen voi olla jollain yhteiskunnan osa-alueilla marginaalissa, mutta toisella taas keskuksessa. Vapaaehtoisuuden mahdollisuus on hyvin oleellinen piirre marginaalisuuden käsityksessäni. Toisin

sanoen: Ihminen voi olla marginaalissa omasta tahdostaan jollain elämän osa-alueella – esimerkiksi työelämässä. Ymmärrän myös marginaalisuuden ilmiönä, joka voi olla väliaikainen. Ihminen ei siis ole pysyvästi jumissa marginaalissa, vaan sieltä on mahdollista päästä pois. Marginaalit ovat aina suhteissa keskuksiin. Marginaalia ei siis ole olemassa ilman keskusta. Marginaaleja ja keskuksia on paljon erilaisia, elämän eri osa-alueilla. Marginaalin ja keskuksen suhde on yksi tutkimukseni keskeisimpiä kysymyksiä.

3.6 Aiempi tutkimus marginaalisuudesta

Marginaalisuutta on tutkittu paljon yhteiskuntatieteissä niin Suomessa kuin maailmallakin. Suomalaisissa sosiaalityön tieteellisissä tutkimuksissa marginaalisuutta on tutkittu usein syrjäytymiseen liittyvänä ilmiönä. Esimerkiksi Tuula Helne ja Kyösti Raunio käsittelevät marginaalisuutta pääosin syrjäytymistä käsittelevässä tuotannossaan. (Helne mm. 2002 & 2004; Raunio mm. 2000.)

Marginaalisuutta on kuitenkin tarkasteltu sosiaalityön tutkimuksessa myös ilman suoranaista yhteyttä syrjäytymiseen. Sosiaalityön tutkijat Arja Jokinen, Laura Huttunen ja Anna Kulmala ovat kirjoittaneet muun muassa siitä, kuka määrittelee kulttuuriset marginaalit. Heidän teoksessaan *Puhua ja vaieta – Neuvottelu kulttuurisista marginaaleista* todetaan, että marginaaleja määritellään usein keskuksista käsin, ja kirjassa annetaan puheenvuoro marginaalissa eläville ihmisille, esimerkiksi maahanmuuttajille ja asunnottomille. (Jokinen, Huttunen & Kulmala 2004b.) Kirsi Juhila on tutkinut marginalisoitumista nimenomaan sosiaalityön kehyksessä ja yhteiskunnallisena ongelmana, koska hän näkee sosiaalityön palvelevan juuri marginaalisia ryhmiä. Juhila on muun muassa toimittanut yhdessä sosiaalityön professorikollegojensa Hannele Forsbergin ja Irene Roivaisen kanssa kirjan *Marginaalit ja sosiaalityö*, jossa jäsenetään marginaalisuuden käsitettä ja kysytään sellaisilta ihmisiltä, joiden mielletään elävän marginaalissa, katsovatko he itse kuuluvansa marginaaliin ja millä lailla. (Juhila & Forsberg & Roivainen 2002.) Nämä kaksi viimeksi mainitsemaani teosta ovat siinä mielessä samanlaista marginaalisuuden tutkimusta kuin omani, että niissä puheenvuoron saavat marginaaliin mielletyt yksilöt. Tietenkin sillä erotuksella, että minun yksilöni on romaanin fiktiivinen hahmo.

Nuorisotutkija Minna Suutari on kirjoittanut toimittamaansa teokseen *Vallattomat marginaalit* oman luvun, jossa tutkitaan työmarkkinoiden marginaaliin jääneitä nuoria (Suutari 2001). Aihe siis liippaa siltä osin tutkimustani, että marginaalisuutta tarkastellaan nimenomaan työttömyyteen liittyvänä ilmiönä.

Edellisissä kappaleissa esitellyt tutkimukset ovat vain osa suomalaista sosiaalityön marginaalisuuden tutkimusta. Kyseisten tutkijoiden nimet nousevat kuitenkin esiin marginaalisuutta käsittelevässä sosiaalityön tutkimuksessa. Suomessa on

käsitelty marginaalisuutta monelta eri kantilta myös muissa yhteiskuntatieteissä. Rajasin tähän kuitenkin vain sosiaalityön tutkimuksen. Jätin pois myös marginaalisuuden mittavan ulkomailla tehdyn tutkimuksen niin sosiaalityössä kuin yhteiskuntatieteissäkin. Tämä on tietoinen valinta, koska englanninkielinen sana "marginal" ei täysin vastaa suomalaista termiä marginaali. En muutenkaan kokenut tarpeelliseksi venyttää tätä alalukua. Marginaalisuuden tutkimus on maailmanlaajuisesti niin laaja-alainen kenttä. Mielestäni tässä tutkielmassa oli tärkeintä tuoda esiin suomalaisen sosiaalityön tutkimuksen ansiokas panos marginaalisuuden tutkimuksessa.

Oma tutkielmani on mielestäni tärkeä siitä syystä, että *Röyhkeys*-romaanin päähenkilön kokemukset omasta marginaalisuudestaan ovat saattaneet muokata joidenkin romaanin lukijoiden käsitystä siitä, tuntee työtön ihminen olevansa marginaalissa, millä elämän osa-alueilla, millä tavalla ja minkä vuoksi. En löytänyt myöskään yhtään suomalaista tutkimusta, jossa olisi tutkittu fiktiivisen teoksen päähenkilön kokemuksia marginaalisuudesta.

4 TEOREETTISENA NÄKÖKULMANA KOKEMUKSET

Tässä luvussa kerron tutkimukseni teoreettisesta näkökulmasta eli kokemuksista. Esittelen Juha Perttulan kehittämän teorian kokemusten rakenteesta, johon tukeudun tutkielmassani.

4.1 Fenomenologinen kokemukäsitys

Tarkastelen tutkimuksessani marginaalisuutta nimenomaan romaanin päähenkilön kokemuksina. Mitä kokemukset sitten ovat? Kokemuksen metatiedettä hahmotelleen Jani Kukkolan mukaan kokemus on yksi vaikeimmista ja monimerkityksellisimmistä käsitteistä, vaikka sitä käytetään varsin yleisesti arkipuheessa. (Kukkola 2018, 41–42.) Juha Perttula on kehittänyt omaa teoriaansa kokemuksesta. Perttula myöntää nojautuvansa ajattelussaan vahvasti Lauri Rauhalan näkemykseen kokemuksen rakenteesta, mutta kirjoittaa omissa nimissään, tavoitteenaan luoda idea fenomenologisesta erityistieteestä. (Perttula 2009, 115–116.)

Fenomenologiassa ajatellaan, että tajunnallisen toiminnan ytimessä on intentionaalisuus. Sillä tarkoitetaan tajunnallisuuteen liittyvää tapaa suuntautua johonkin, oman toimintansa ulkopuolelle. Yksilö kokee elämyksiä tajunnallisen toiminnan valitessa kohteensa. Elämysten avulla todellisuus ei ole enää ihmiselle merkityksetön, vaan se tarkoittaa jotain. Kohde on välillä helppo tunnistaa, mutta välillä ihmisen on jopa mahdotonta ymmärtää, mistä hänen kokemuksensa on peräisin. Elämys on kuitenkin todellinen, vaikka kokemuksen kohde jäisi epäselväksi. Kokemusta voi pitää suhteena. Se pitää sisällään niin tajuavan subjektin ja tämän tajunnallisen toiminnan kuin kohteen, johon toiminta suuntautuu. Kokemusta on luonnollista kutsua erityiseksi suhteeksi: merkityssuhteeksi. Tämä suhde liimaa subjektin ja objektin yhteen. (Perttula 2009, 116–117.)

Perttulan mukaan todellisuus on hyvin abstrakti sana, kun taas elämäntilanne on helpommin ymmärrettävä käsite. Perttula tarkoittaa elämäntilanteella todellisuutta, johon ihminen on suhteessa. Todellisuus taas on yleiskäsite, jolla Perttula hahmottaa sellaisten asioiden kokonaisuuksia, joista yksilön elämäntilanteet voivat muodostua. Elämäntilanteen yksittäisiä sisältöjä Perttula kutsuu aiheiksi. Ne ovat siis tekijöitä, jotka muodostavat elämäntilanteen. Ankarasti ajateltuna ihmisellä voi olla jokaisena hetkenä vain yksi kokonainen elämäntilanne. (Perttula 2009, 116–118.)

4.2 Tajunnallisuuden toimintatavat: henkinen ja psyykkinen

Perttula jakaa tajunnallisuuden Rauhalan tyyliin kahteen toimintatapaan: henkiseen ja psyykkiseen. Niiden avulla tajunta ymmärtää elämäntilannetta ja sen aiheita. Vaikka henkinen ja psyykkinen toimivat eri tavalla, niillä on yhteinen tehtävä: muokata elämäntilanne ihmiselle merkitykselliseksi. Perusmekanismi kokemuksen muodostumisessa onkin sama kaikessa tajunnallisessa toiminnassa. Psyykkinen luo merkityksiä elämäntilanteesta ilman käsitteitä, kieltä tai sosiaalisesti jaettuina merkityksiä. Psyykkisellä on suora ja välitön yhteys elämäntilanteeseen. Psyykkisen avulla ihminen ei voi tiedostaa itseään, sillä hän on kyvytön tarkastelemaan elämäntilannettaan koskevaa ymmärrystään. (Perttula 2009, 116–118.)

Henkinen toiminta puolestaan merkityksellistää elämäntilannetta kielen ja sen sisällään pitämän sosiaalisen maailman avulla. Henkisen avulla ihmisestä tulee tajunnallisesti intersubjektiivinen. Henkisen kautta ihminen pystyy kuvailemaan kokemuksiaan muille, ja ihmiset voivat keskustella ymmärtämisen eri tavoista. Henkinen tarjoaa välineitä järkeilyyn, koska ihminen pystyy muodostamaan abstraktioita. Henkisen ansiosta ihminen pystyy ymmärtämään elämäntilannettaan aktiivisemmalla tavalla, etäännyttäen tai jopa kokonaan irtautumalla sen yksittäisyydestä ja konkretiasta. Nykyisessä arkielämässä henkisen kyky luoda käsitteitä ja toimia niiden välisillä suhteilla on äärimmäisen tärkeää. Edellä esiteltyä henkistä toimintaa voidaan kutsua henkisen yleistäväksi toiminnaksi. (Perttula 2009, 116–118.)

On kuitenkin olemassa myös henkisen yksilöllistävää toimintaa. Sellainen toiminta sijoittuu psyykkisen ja henkisen yleistävän toiminnan välimaastoon. Henkisen yksilöllistävä toiminta tarkastelee elämäntilannetta samoin kuin psyykkinen, mutta sen ansiosta ihminen kykenee tiedostamaan itsensä ja tajuamaan oman ymmärtämisensä. Tällä tavoin on siis mahdollista, että ihminen kykenee tunnistamaan kokemuksiaan ilman, että mikään sosiaalisen läpäisemä asettuu tajuavan ihmisen ja tämän elämäntilanteen väliin. Perttula ajattelee henkisen yksilöllistävän toiminnan muodostamia kokemuksia ihmiselle eettisesti tärkeiksi, koska ne eivät lakkaa seuraamasta ihmistä, jollei tämä toimi johdonmukaisesti niiden kanssa. (Perttula 2009, 116–118.)

4.3 Tietoiset ja tiedostamattomat kokemukset

Kaikki merkityssuhteet ovat kehityksensä alussa psykologisesti tiedostamattomia. Merkityssuhde syntyy yksittäisten aktien seuraannosta, minkä vuoksi ainoastaan osa merkityssuhteista täydentyy elämyksellisesti valmiiksi. Sellaiset merkityssuhteet, jotka eivät tässä onnistu, ovat tiedostamattomia kokemuksia. Tiedostamaton ja tietoinen kokemus eroavat teoreettisesti siinä, kuinka selvän merkityksen tajunnallisten aktien seuraanto on kehittänyt aiheesta. Merkityssuhteen täydentymisen aste ei kuitenkaan vaikuta kokemuksen elämykselliseen merkittävyyteen. Perttula ajattelee, että elämäntilanne merkityksellistyy ja tajunnallinen toiminta ymmärtää. Ne molemmat ovat osa kokemuksen rakennetta. Kokemusta voi kuvata ymmärtäväksi ja merkityksellistyyväksi suhteeksi tajuavan ihmisen ja tämän elämäntilanteen kesken. Todellisuus tulee merkitykselliseksi vasta sitten, kun se sisältyy elämäntilanteeseen. Näin tapahtuu, kun ihminen astuu suhteeseen todellisuuden kanssa. Ihminen ei ymmärrä tajunnallisen toiminnan tasolla mitään sellaisesta todellisuudesta, joka ei sisälly omaan elämäntilanteeseen. Kokemuksen edellytys on siis elävä yhteys arkeen. (Perttula 2009, 118–119.)

4.4 Aiheeseen uppoutunut- ja rakentava ymmärtäminen

Henkinen ja psyykinen ovat hyödyllisiä käsitteitä, kun ryhmitellään tapoja, joilla ihmisen elämäntilanne merkityksellistyy kokemuksellisesti. Toisin sanoen, tapoja, joilla ihminen ymmärtää tajunnallisesti elämäntilannettaan. Perttula esittää kaksi perustapaa, joilla tajuava ymmärtäminen omasta elämäntilanteesta rakentuu. Ensimmäinen niistä on aiheeseen uppoutunut ymmärtäminen. Tällä tarkoitetaan kokemuksia, jotka syntyvät aiheesta välittömästi, siihen uppoutuneena. Ihminen tulee siis aiheen vaikuttamaksi. Ihmisen keho on yksi elämäntilanteen ulottuvuus – paikka, jossa ihminen kokee –, vaikkei se tiedä, tunne tai muista. Kehollisuus on elämäntilanteen ulottuvuutena laadullisesti erityinen: vaativa, vastaanotonaton ja äärimmäisen intiimi ajallistilallisesti. Ihmiskeho synnyttää myös tajunnallisen suhteen muihin elämäntilanteen ulottuvuuksiin. Suurin osa ihmisen kokemuksista on siitä elämäntilanteesta, johon keho on ihmisen kuljettanut. Aiheeseen uppoutunut ymmärtäminen tapahtuu tajunnallisuuden psyykkisessä ja henkisen yksilöllistävässä toiminnassa. (Perttula 2009, 120–121.)

Toinen tapa, jolla tajuava ymmärtäminen elämäntilanteesta rakentuu, on Perttulan mukaan rakentava ymmärtäminen. Se linkittyy ihmisen kykyyn luoda elämäntilannetta itselleen. Ihmisen tajunnallisesti luoma paikka on myös rakenteeltaan elämäntilanne. Tämä paikka muodostuu erilaisista aiheista, joihin suhteessa syntyy ymmärtämistä. Perttula kutsuu tällaista ihmisen itselleen rakentamaa elämäntilannetta

ideaaliseksi. Rakentava ymmärtäminen on henkisen yleistävän toiminnan luomus. Henkisen yleistävällä toiminnalla on kompetenssia ottaa etäisyyttä itse aiheeseen ja muovata sitä tarkoitushakuisesti elämänmuodon kehystämänä – joko siihen sopivaksi tai jopa täysin poikkeavaksi. Ymmärtäminen suhteellistuu, koska henkinen tarjoaa mahdollisuuden irtautua aiheen pakottavuudesta. Ihminen saattaa olla jopa eri mieltä itsensä kanssa tai löytää uudenlaisia näkökulmia tuttuun asiaan. Ihminen pystyy henkisen yleistävän toiminnan avulla rakentamaan loputtoman määrän uusia aiheita ideaaliksi elämäntilanteeseen. Henkisen yleistävän tyyli toimia johtaa usein aiheen monimutkaistumiseen ja laajenemiseen, mutta sillä on myös kykyä yksinkertaistaa ja tyypistää aiheita. Rakentava ymmärtäminen liittyy yleensä elämänmuodollisten elämäntilanteiden aiheisiin, joilla tarkoitetaan ihmisten välisiä elämän tapoja, sääntöjä, käytänteitä ja periaatteita, joiden mukaan ihmisistä koostuva yhteisö toimii ja toteutuu. Ymmärtäminen on sitä selvemmin elämänmuodon läpäisemää, mitä vähemmän se on aiheeseen uppoutunutta. (Perttula 2009, 121–123.)

4.5 Neljä kokemuslaatua: tunne, tieto, intuitio ja usko

Perttula tarkastelee myös ymmärtämisen perustavoissa muodostuvia kokemuslaatuja, joita ovat: tunne, tieto, intuitio ja usko. Perttulan mukaan intuitio ja tunne tarkentavat sitä, mitä aiheeseen uppoutunut ymmärtäminen on ontologisesti ja epistemologisesti. Usko ja tieto puolestaan tarkentavat samalla tavalla rakentavaa ymmärtämistä. Perttula myöntää, ettei kokemuslaatuja olisi välttämätöntä jakaa juuri neljään osaan. Hän kuitenkin näkee teoriassaan muut mahdolliset kokemuslaadut näiden neljän kokemuslaadun erilaisina yhdistelminä. (Perttula 2009, 123–124.)

Tunne on ajallisesti ensimmäinen kokemuslaatu, kun otetaan tarkastelun kohteeksi jokainen yksittäinen tajuavan ihmisen ja tämän elämäntilanteen välinen suhde. Tunteet syntyvät psyykkisessä toiminnassa, eivätkä vaadi kehkeytyäkseen kieltä, käsitteitä tai edes muiden ihmisten olemassaoloa sosiaalisessa mielessä. Tunteet eivät vaadi rakentavaa ymmärtämistä. Tunne on kokemus, joka ilmentää ihmisen tajunnallista suhdetta aiheeseen mahdollisimman välittömänä. Tunteen välitön suhde elämäntilanteeseen auttaa ihmistä sopeutumaan kohdattavaan aiheeseen. Tunne muokkaa ihmisestä ja tämän elämäntilanteesta ehyen kokonaisuuden. Kun tunne on kiinnittänyt ihmisen ajalliseen nykyhetkeen, se menettää merkityksensä. Tunne ei asemoidu henkisen toiminnan, kuten tarkastelemisen tai pohtimisen, aiheeksi tai jatka kokemuksellista elämäänsä osana ideaalista elämäntilannetta. Perttula kutsuu osaa tunteista tunnetihentymiksi. Ne koostuvat monesta eri tunteesta, jotka voivat nousta samaan aikaan tai peräkkäin. Jälkimmäisessä ensimmäinen tunne luo ideaalisen tilanteen, ja toinen tunne kehittyy suhteessa siihen. Tunnetihentymät ovat yleensä elämyksellisesti ehyitä; tunteiden peräkkäisyyttä on vaikea tunnistaa ja erottaa useaksi

tunteeksi. Tunnetihentymät eivät katoa tunteiden tapaan hetkessä. Tunnetihentymä ei tule yhdeksi aiheensa kanssa, vaan vaatii aiheen tarkastelua. Tunnetihentymä yrittää etsiä tien merkityksellistä aihetta edelleen. Tällöin saattaa käydä jopa niin, että tarkasteluun ytimeen nouseekin itse tunnetihentymä, ja alkuperäinen aihe unohtuu. Tunnetihentymä liittyy osaksi ihmisen tulevaisuutta ja saattaa jopa vaikuttaa tapaan, jolla ihminen kertoo elämästään. Tunnetihentymään kertyy myös muita kokemuslaatuja kuin tunteita. (Perttula 2009, 124–126.)

Intuitiot ovat puolestaan nykyhetkeä merkityksellistäviä ja aiheeseen uppoutuneita kokemuksia. Intuitio syntyy henkisen yksilöllistävissä toiminnassa, ja sen erottaa tunteesta itsetiedostuksen kyky. Intuitioitumiseen kuuluu kyky tunnistaa kehittyvä kokemus. Intuition sisältävä itsetiedostus näyttäytyy ihmiselle kokemuksellisenä varmuutena, jossa on monta tasoa. Intuition varmuus ei rakennu sen elämänmuodollisen tuttuuden tai hyväksyttävyyden varaan. Intuitio on ihmiselle itselleen aina todellinen ja elävä kokemus, joka ohjaa myös tekemään sen osoittamia tekoja. Intuitio näyttäytyy toisille ihmisille henkisen yksilöllisen toiminnan tuottamina eettisinä tekoina. Eettisillä teoilla on usein intuitiivinen suunta. Intuitio on ihmistä yleisesti inhimillistävä silloin, kun ihminen tunnistaa itsensä intuitiossa yleisesti ihmisenä ja intuition ihmisen kokemuksena. Intuitio on ainoa kokemuslaatu, joka pitää sisällään ymmärryksen kokemuksen osallisuudesta yhteiseen ja sen yleisinhimillisestä velvoitavuudesta. (Perttula 2009, 126–128.)

Kolmas Perttulan mainitsema kokemuslaatu on tieto, joka syntyy henkisen yleistävän toiminnan avulla. Tietoon tarvitaan kykyä etäännyttää uppoutuneessa ymmärtämisessä syntyneitä kokemuksia. Tieto pitää sisällään sekä etäännyttävän kyvyn että sen aiheen. Tietoa voi pitää aina rakenteeltaan kokemuksena, vaikka aihe saattaa olla läpikäynyt useamman perättäisen etäännyttämisen. Intuition ja tiedon raja on kuin veteen piirretty viiva. Silloin, kun intuitio lasketaan pois siitä, mitä pidetään tietona, tieto koostuu aina aiheesta, joka on yksilön oman tajunnallisen rakennustyön tulosta. Tajunnallisen luonteensa vuoksi tieto ei suoraan merkityksellistä tajunnan ulkopuolella olevaa elämäntilannetta, vaan siitä syntyneitä kokemuksia, jotka puolestaan sisältyvät uuteen, tajunnallisesti muodostettuun elämäntilanteeseen: ideaaliin elämäntilanteeseen. Henkisen yleistävän kohteena oleva ideaalinen elämäntilanne on aiheiltaan runsas. Tietoa voi olla hyvin monenlaista, ja sitä voi olla monilla ”rakennustasoilla”. Tiedolta uupuukin se varmuus, joka monilla tunteilla ja intuitiolla on. Tieto on intuitiota ja tunteita subjektiivisempi tapa ymmärtää, vaikka sitä usein pidetään objektiivisempänä ymmärtämisenä. Tiedon pätevyyttä arvioidessa luotetaan sen jaettavaan luonteeseen. Kriteeriksi on nostettu vaatimus, että jokaisen pitäisi pystyä tajumaan se, mitä tutkitaan. Sellaista tilannetta on pidetty täydellisenä, jossa jokainen tietämiseen pyrkivä ihminen käyttää samasta aiheesta samaa käsitettä, mikä on johtanut siihen, että tieto on nostettu objektiiviseksi ja luotettavaksi. (Perttula 2009, 128–130.)

Viimeinen Perttulan analysoima kokemuslaatu on usko, joka on rakennettua ymmärtämistä ja saa aiheensa ideaalisesta elämäntilanteesta. Usko eroaa tiedosta siinä,

että sitä rakennetaan enemmän tunteista ja varsinkin tunnetihentymistä. Uskolle on olennaista sen kestävyys, minkä vuoksi tunteista nimenomaan tunnetihentymät voivat tukea sitä. Perustunteet katoavat sopeuttavan työnsä jälkeen, minkä vuoksi niiden rakennettavuus ideaalisen elämäntilanteen aiheiksi on hyvin vaikeaa tai jopa mahdotonta. Uskolta ei edellytetä rationaalisuutta, kuten tiedolta. Uskolla on lupa saada omat ominaisuutensa tunteenomaisuudesta ja aiheen epäkäytännöllisyydestä, jos kokemus vain yleisellä tasolla on muiden käsitettävissä ja toistettavissa. Rakentavaan ymmärtämiseen liittyy aina jaettu ominaisuus, minkä vuoksi uskon kokemusten ympärille syntyy samaan tapaan uskovia ideologioita ja niihin sitoutuvia ryhmiä. Usko on elämänmuodollinen kokemus ja jaettavuutensa puitteissa subjektiivinen ymmärtämisen tapa. Usko suhtautuu tulevaisuuteen huolettomammin kuin tieto. Uskoa yhdistää tiedon kanssa se, että molempia on aina ollut mahdollista pitää väärin muodostettuina, arvottomina ja epäilyttävinä. (Perttula 2009, 130–133.)

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tässä luvussa kerron tutkimukseni toteutuksesta. Kirjoitan ensin tutkimukseni eettisistä lähtökohdista. Sen jälkeen esittelen aineiston ja tutkimuskysymykset. Lopuksi esittelen tutkimukseni analyysimenetelmän ja -prosessin.

5.1 Tutkimuksen eettiset lähtökohdat

Röyhkeys-romaani aiheutti ilmestyessään valtavan julkisuusmyllyn, kuten olen jo aiemmin todennut. Julkisuus oli pääosin negatiivista ja kohdistui enemmänkin kirjailija Nymanin antamiin kommentteihin ideologisesta työttömyydestään kuin itse kirjaan. Nymanin mukaan romaanin tapahtumat perustuvat hänen omakohtaisiin kokemuksiinsa. Sen vuoksi on mielestäni tärkeää tutkia tieteellisesti sitä, miten päähenkilö kokee elämänsä yhteiskunnan marginaalissa. Julkisuusmyllyn seurauksena romaania myös luettiin paljon. Se on siis saattanut vaikuttaa lukijoiden käsitykseen siitä, miten työtön ihminen identifioi itsensä elämän erilaisilla areenoilla. Tämän vuoksi on mielestäni eettisesti tärkeää tutkia aihetta.

Nymanin kirja on julkista materiaalia, joten sen tutkimiseen ei tarvinnut pyytää tutkimuslupaa. Valitsin aineiston, joka oli valmiissa, julkaistussa paketissa, joten minun ei tarvinnut tehdä mitään aineistoon liittyviä tietoturvatöimenpiteitä tutkimusta tehdessäni. Tutkielmassa kartoitetaan romaanin päähenkilön kokemuksia, mikä on tärkeää muistaa. Vaikka romaani on omaelämäkerrallinen, se ei silti vastaa aitoa dokumentaatiota työttömän ihmisen elämästä ja kokemuksista. Romaanin päähenkilölle ei myöskään pääse tekemään tarkentavia kysymyksiä, joten analyysin tekeminen vaatii paljon tulkintaa. Mielestäni on myös tärkeää huomioida, ettei aineistoa kerätty kysyistä tutkimuskohdista eli marginaalisuutta silmällä pitäen, vaan tutkimustulokset piti kaivaa jo kirjoitetusta romaanista, jossa fiktiivinen hahmo elää elämäänsä,

mainitsematta kertaakaan sanaa marginaalisuus. Edellä mainittujen seikkojen vuoksi tutkijan oma tulkinta korostuu tutkimuksessa.

Kuten jo johdannossa kerroin, ymmärrän näkemyksen siitä, että työtä tehdään ainoastaan muun elämän rahoittamista varten. Työn ei tarvitse muodostaa perustuksia, jonka päälle oma elämä rakennetaan. Pystyn siis jollain lailla samaistumaan Nymanin ja romaanin päähenkilön ajatuksiin ideologisesta työttömyydestä, enkä tuomitse sitä millään tavalla. En myöskään ihannoisi sitä, mikä antoi mielestäni tutkimuksen tekemiselle hyvät eettiset lähtökohdat.

5.2 Aineisto

Tutkielmani aineisto on siis Ossi Nymanin vuonna 2017 ilmestynyt omaelämäkerrallinen romaani *Röyhkeys*. Romaanissa on kolme osaa, joista kolmannessa päähenkilö ikään kuin vaihtuu. Tai kuten Nyman kirjoittaa romaanin kolmannessa osassa:

”Uudessa kolmannessa osassa sitten paljastuisi, ettei kahden ensimmäisen osan päähenkilö ollutkaan oikeastaan päähenkilö, vaan kolmannen osan päähenkilön luoma fiktiivinen hahmo, joka tosin perustui häneen itseensä eli kolmannenkin osan päähenkilöön, joka taas olin minä tai joka ainakin perustui vahvasti minuun.” (Nyman 2017, 148.)

Lisäksi kirjan kolmannessa osassa on osa, jossa tekstiä kirjoittaa päähenkilön kirjoittajakoulun opiskelutoveri – tai siltä kyseinen osa ainakin tyyllillisesti ja persoonamuodon perusteella vaikuttaa. Tätä osaa kirjasta en analysoi tutkimuksessani lainkaan. Romaanin kertoja-minän ja päähenkilön määrittäminen on siis hieman kryptistä. Sekavuuden välttämiseksi käytän kirjan kahden ensimmäisen osan päähenkilöstä ja kolmannen osan päähenkilöstä sanaa päähenkilö. Yhdistän siis nämä kaksi hahmoa.

Romaanissa on siis kolme osaa, joista ensimmäinen rakentuu Bruce Springsteenin konsertin ympärille. Päähenkilö on Turussa, elämäkumppaninsa tuttujen luona, ja menee katsomaan Springsteenin konserttia Turun areenaan. Teksti kuvailee hyvin yksityiskohtaisesti, mitä päähenkilö tekee, kokee, havainnoi, tuntee ja ajattelee. Hän syö aamupalaa isäntäperheen kanssa, haravoi heidän pihaansa ja lähtee hyvissä ajoin kohti konserttia. Matkalla päähenkilö käy muun muassa pitseriassa syömässä. Areenan ulkopuolella hän keskustelelee amerikkalaisen Springsteenin fanin kanssa ja odottelee pääsevänsä ”pittiin”, joka on aivan lavan edessä oleva tosifanien katsomonosa. Konsertissa päähenkilö pääsee hurmioon ja läpsäyttämään idolinsa kättä. Romaanin kerronta on hyvin verkkaista ja yksityiskohtaista. Päähenkilön työttömyys ja siihen liittyvät kokemukset tuodaan esiin heti ensimmäisistä sivuista lähtien.

Romaanin toisessa osassa päähenkilö on Tampereella työvoimatoimiston järjestämällä kurssilla. Tekstissä kuvaillaan jälleen hyvin tarkasti päähenkilön kohtaamia tilanteita, paikkoja, keskusteluja, ajatuksia ja tunteita. Päähenkilö analysoi kurssin opettajia ja muita kurssilaisia hyvin tarkkaan. Hän kuvailee erityisen tarkkaan yli-innokasta uraohjaajaa, josta löytyy koomisiakin piirteitä. Päähenkilö pohtii kirjan toisessa osassa myös yhteiskuntaa ja omaa paikkaansa siinä. Päähenkilön työttömyys ja sen mukanaan tuomat velvoitteet, kuten työvoimatoimiston kurssit, ovat kantava teema romaanin toisessa osassa.

Kolmannessa osassa siirrytään kaksi vuotta eteenpäin, ja tapahtumapaikkana on Helsinki ja Tampere. Tässä päähenkilö ikään kuin vaihtuu, kuten selitin jo aiemmin tässä luvussa. Päähenkilö opiskelee kirjoittajakoulussa, tapaa opettajaansa, osallistuu TE-toimiston kurssille Tampereella, käy baarissa, vierailee juhlissa ja seikkailee Helsingin kaduilla. Viimeisessä osassa on aiempia lukuja enemmän toiveikkuutta, eikä työttömyys ja sen tuomat ilmiöt väritä enää niin vahvasti päähenkilön ajattelua ja kokemuksia, koska tämä on innostunut ja ylpeä opinnoistaan kirjoittajakoulussa. Kuten aiemmin sanoin, kolmannessa osiossa on myös kohta, jota ilmeisesti kirjoittaa päähenkilön sijaan tämän kirjoittajakoulun entinen opiskelutoveri. Tämä käy ilmi tekstin tyylistä, joka on täysin samanlaista, jollaiseksi romaanin päähenkilö kurssitoverinsa kirjoitustyylillä kuvailee. En analysoi tätä romaanin osaa tutkimuksessani ollenkaan, kuten jo aiemmin kerroin.

Röyhkeys-romaanissa ei ole mitään suurta juonikuviota, vaan siinä kuvaillaan tarkasti päähenkilön elämää – haahuiluineen, havainnoimisineen, tapahtumineen, ajatuksineen, kokemuksineen ja tunteineen. Kirjan yllätysmomentti perustuu siihen, että kolmannessa osassa päähenkilö vaihtuu. Kirjaa kantava pääteema on kuitenkin päähenkilön työttömyys ja sosiaaliturvariippuvuus sekä hänen kokemuksensa niistä.

5.3 Tutkimuskysymykset

Minulla on tutkielmassani kaksi tutkimuskysymystä. 1) Kuinka työttömyys vaikuttaa *Röyhkeys*-romaanin päähenkilön kokemukseen marginaalissa ja keskuksessa olemisesta? 2) Millaisia piirteitä päähenkilön kokemukseen marginaalissa ja keskuksessa olemiseen liittyy?

5.4 Braunin ja Clarcken temaattinen analyysi

Analysoin romaanin päähenkilön kokemuksia marginaalissa ja keskustassa olemisesta temaattisen analyysin avulla. Menetelmä antaa mielestäni hyvät työkalut yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen tekemiseen. Todellinen kiinnostuksen kohteeni on

marginaalisuus. Tämän vuoksi en aio tutkielmassani eritellä tarkasti erilaisia kokemustyyppisiä tai -laatuja. En siis yritä analysoida, onko joku kokemus uskoa, tietoa, intuitiota vai tunnetta. Tai miettiä, syntyikö tämä kokemus psyykkisen vai henkisen yleistävän toiminnan tuloksena. Kiinnostukseni on marginaalisuudessa, jota tutkin päähenkilön kokemusten avulla. Perttulan näkemykset kokemuksen rakenteesta avaavat kokonaisuudessaan sitä, mitä kokemuksella tarkoitan tässä tutkimuksessa.

Käytän tutkimusmenetelmänäni siis temaattista analyysiä. Se on kvalitatiivisen tutkimuksen analyysimenetelmä, jonka avulla järjestään, kuvataan ja analysoidaan aineistoa. Temaattista analyysiä kannattaa hyödyntää, jos haluaa tuoda aineistosta esiin suuria kokonaisuuksia ja kokemusmaailmoja. (Elomaa-Krapu 2019.) Braun ja Clarke (2006) ovat kirjoittaneet siitä, kuinka temaattista analyysiä voi hyödyntää psykologian tutkimuksessa. Heidän ajatuksiaan voi mielestäni hyödyntää hyvin myös yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa, ja näin moni suomalainen tutkija on tehnytkin. Braunin ja Clarken (2006) mukaan yksi temaattisen analyysin vahvuuksista on sen joustavuus. Siihen liittyy aina omaa tulkintaa, joka kehittyy aineistoon tutustumisen ja teemoittelun avulla. Teemojen muodostamiseen tai tunnistamiseen ei ole yksityiskohtaisia sääntöjä, vaan menetelmä sisältää tulkintaa. Temaattisessa analyysissä aineistoa kuvataan, tulkitaan ja analysoidaan – ei pelkästään kategorisoida ja tiivistetä. Siinä yritetään ymmärtää myös suhteita eri teemojen välillä.

Temaattinen analyysi voi olla essentialistista, jolloin siinä analysoidaan tutkittavan henkilön tai henkilöiden kokemuksia, merkityksiä ja todellisuutta. Temaattista analyysiä voi tehdä myös konstruktionalistisella otteella, jolloin asioita tarkastellaan yhteisöllisen toiminnan luomina rakennelmina. Temaattisessa analyysissä aineistoa voidaan teemoitella joko aineistolähtöisesti tai ennen analyysiä valitun teorian johdattamana. Temaattisessa analyysissä on mahdollista muodostaa joko useita eri teemoja tai keskittyä kuvaamaan tarkemmin yhtä tai muutamaa teemaa. Temaattista analyysiä tekevä tutkija saa myös valita, millä ”tasolla” tutkii aineistoa: etsiikö pelkästään ilmissisältöjä vai myös piilomerkityksiä. (Braun & Clarke 2006.)

Temaattinen analyysi etenee niin, että ensimmäisessä vaiheessa hankitaan aineisto, joka luetaan läpi useaan kertaan. Lukeminen on tarkoitus tehdä aktiivisella otteella: merkityksiä ja teemoja etsien. Tämän jälkeen siirrytään koodaamiseen ja teemoitteluun. Näihin vaikuttaa merkittävästi se, tehdäänkö tutkimusta aineisto- vai teorialähtöisesti. Aineistolähtöisessä tutkimuksessa aineistoa yritetään koodata ja teemoitella ilman esioletuksia tai ennalta määritettyjä kehyksiä. Jälkimmäisessä vaihtoehdossa aineistoa analysoidaan tutkimuksen kannalta olennaisten kysymysten ja teorian johdattamana. Aineistosta koodataan siinä toistuvia kaavoja (*pattern*). Tämän jälkeen koodeista muodostetaan laajempia kokonaisuuksia eli teemoja. Teemojen pitää olla eheitä kokonaisuuksia, ja niiden pitää sisältää tutkimuskysymyksen kannalta olennaista tietoa. Teemat jaetaan vielä erilaisiin tasoihin, kuten pääteemoihin ja alateemoihin. Tämän jälkeen teemojen sisältöä analysoidaan. On tärkeää, ettei lopullinen

analyysi ainoastaan kuvaile käsiteltävää aineistoa, vaan sen pitää olla syvällistä analyysiä, joka sisältää tulkintaa ja vastaa tutkimuskysymyksiin. (Braun & Clarke 2006.)

Temaattiseen analyysiin liittyy monta sudenkuoppaa, joihin tutkija voi langeta. Jos aineiston koodaa liian pikkutarkasti, alkuperäinen merkitys ja konteksti saattavat haihtua analyysin edetessä. Temaattisissa analyysissä onkin tärkeää palata aineiston tarkasteluun analyysin jokaisessa vaiheessa. Teemat saattavat myös jäädä pelkästään koodien ryppäiksi, jos niitä ei ole analysoitu ja tulkittu riittävän tarkasti ja syvällisesti. Teorialähtöisessä analyysissä teorian ja tutkimuskysymysten pitää pysyä kirkkaina mielessä koko analyysin ajan. Teorialähtöisessä lähestymistavassa on myös se vaara, että tutkija alkaa ikään kuin väkisin sulloa teemoihin asioita, jotka eivät sinne kuulu. (Braun & Clarke 2006.)

5.5 Tutkielmani temaattinen analyysi

Teen tutkielmassani teorialähtöisen temaattisen analyysin, jolloin teoria ohjaa teemojen muodostamista. Olen kiinnostunut siitä, millaisia kokemuksia romaanin päähenkilölle kertyy marginaalissa ja keskuksessa olemisesta sekä työttömyyden vaikutuksesta niiden syntyyn. Tämän vuoksi keskityn tutkielmassani muodostamaan ja analysoimaan vain muutamaa pääteemaa, jotka liittyvät vahvasti tutkimuskysymyksiini. Tarkoitukseni on muodostaa ensin muutama pääteema ja rakentaa sen jälkeen niiden alle alateemoja.

Käytän tutkielmassani pääosin essentialistista tutkimusotetta. Tarkastelen tutkimuksessani ilmisisältöjen lisäksi piilomerkityksiä, mikä lisää oman tulkinnan määrää. Tarkoitan piilomerkitysten tarkastelulla ja analysoinnilla sitä, että pyrin tunnistamaan päähenkilön kokemuksia niin sanotusti rivien välistä. Päähenkilön ei siis tarvitse suoraan kertoa, että hän kokee nyt olevansa marginaalissa, vaan sen voi päätellä hänen ajattelustaan. Koska aineistoni on romaani, piilomerkitysten rooli korostuu tutkimuksessani. Tässä tutkimuksessahan ei haastatella ketään marginaalisuudesta tai keskuksessa olemisesta, vaan sitä analysoidaan jo kirjoitetun tekstin pohjalta.

5.6 Analyysiprosessi

Aloitin aineiston analyysin lukemalla aineistoni eli *Röyhkeys*-romaanin useita kertoja. Koska temaattinen analyysini on teorialähtöinen, lähdin tekemään analyysiä kaksi pääteemaa edellä: marginaali ja keskus. Analysoin, missä kohdissa romaania päähenkilö kokee olevansa marginaalissa ja milloin keskuksessa. Samalla pyrin pitämään koko ajan mielessä, miten työttömyys vaikuttaa näihin kokemuksiin. Kuten aiemmin kirjoitin, marginaaleja ja keskuksia on olemassa paljon erilaisia, ja ne ovat aina

suhteessa toisiinsa. Marginaali- ja keskus-sanoja ei kirjassa mainita lainkaan, mutta tekstistä nousi yllättävänkin nopeasti elämänalueita, joilla päähenkilö kokee olevansa marginaalissa. Työttömyys on päähenkilön ajattelussa voimakkaasti läsnä läpi koko kirjan, ja marginaalisuuden kokemukset liittyvät juuri työttömyyteen kirjan ensimmäisiltä sivuilta saakka. Analysoin sekä ilmisisältöjä että piilomerkityksiä. Koska aineistoni on romaani, enkä päässyt tekemään kysymyksiä päähenkilölle, analyysin tekemiseen liittyi paljon omaa tulkintaa.

Pyrin pääteemoja teemoitellessani etsimään vastausta tutkimuskysymykseen: Kuinka työttömyys vaikuttaa *Röyhkeys*-romaanin päähenkilön kokemuksiin marginaalissa ja keskuksessa olemisesta? Poimin romaanista tekstinäytteitä, joissa marginaalissa ja keskuksessa oleminen nousee esiin romaanin päähenkilön kokemuksina. Käytän analyysissäni paljon tekstinäytteitä, jotka mielestäni tukevat tulkintaani. Tekstinäytteitä olisi ollut vielä lisääkin, mutta koen, että poimimani näytteet riittävät vakuuttamaan lukijan tutkimukseni analyysin luotettavuudesta.

Pääteemojen teemoittelun jälkeen pyrin vastaamaan toiseen tutkimuskysymykseeni: Millaisia piirteitä päähenkilön kokemuksiin marginaalissa ja keskuksessa olemiseen liittyy? Niiden pohjalta alkoi syntyä pääteemojen alle alateemoja.

6 AINEISTON ANALYYSI

Tässä luvussa kerron aineiston analyysistä. Käsittelen ensin tutkimukseni pääteemat: marginaalin ja keskuksen. Tämän jälkeen esittelen näiden kahden pääteeman alle syntyneitä alateemoja.

6.1 Marginaali

Valitsin teorialähtöisen analyysini pääteemoiksi marginaalissa ja keskuksessa oleminen, jota analysoin päähenkilön kokemusten ja siihen vaikuttavan pitkäaikaisen työttömyyden kautta. Pääteemat nousivat tutkimuskysymyksistäni. Jo kirjan ensimmäisiltä sivuilta asti on havaittavissa, että päähenkilö kokee kuuluvansa yhteiskunnan marginaaliin työttömyytensä vuoksi. Näin päähenkilö kuvailee kirjan alussa kokemuksiaan yökyläreissulla elämänkumppaninsa ystävien luona Turussa. Päähenkilö on heidän luonaan yötä, koska Bruce Springsteenillä on kaksi konserttia Turussa, ja päähenkilö on kova Springsteenin fani.

”Keräsin pöydältä muiden astioita. Lapsilta jääneet puurot ja puoliksi syödyt leivät keräsin samaan kippoon. Tuntui heti helpommalta olla siellä melkein tuntemattomien ihmisten kanssa, kun teki jotakin mistä oli heille apua. Muuten saisi pelätä, että he pitävät minua loisena, kun ainakin Susanna tiesi, etten ollut käynyt töissä moneen vuoteen.” (Nyman 2017, 12.)

Kuten Pierson (2010) kirjoittaa, työ ja perhe ovat yksilölle tärkeitä kiinnekohtia yhteiskuntaan, ja niiden heikentyessä ihminen saattaa siirtyä yhteiskunnallisesta normaaliudesta marginaaliin. Päähenkilö kokee yllä olevassa tekstikatkelmassa, ettei töissä käyvä isäntäväki pidä häntä normaalina yhteiskunnan jäsenenä, vaan pelkää heidän pitävän työtöntä muiden varoilla elävänä loisena. Tämän vuoksi päähenkilö haluaa tehdä itsensä hyödylliseksi keräämällä astioita, millä hän ikään kuin yrittää

lunastaa muiden silmissä paikkansa sekä tämän perheyhteisön että yhteiskunnan normaalina jäsenenä.

Tämä työttömyyden aiheuttama marginaalissa olemisen kokeminen on kirjan kantavia teemoja. Toinen esimerkkini on kirjan lopulta, ja siinä päähenkilö haikailee Pariisiin muuttaneen puolisonsa perään.

”Minä olin riippuvainen Kelan rahoista, enkä voinut lähteä Kaisan mukana Pariisiin vaikka hän oli halunnut minut mukaansa ja oli luvannut maksaa vuokran ja ruuankin. Olin ajatellut, että Kaisaa olisi alkanut Pariisissa ärsyttää minun toimetomuteni ja se, että hän joutui maksamaan minunkin elämiseni, vaikka hän oli hyväsydämisin ihminen, kenet tiesin.” (Nyman 2017, 111.)

Tämäkin esimerkki viittaa siihen, että päähenkilö ajattelee työssä käyvien, jopa oman kumppaninsa, pitävän työtöntä muiden verorahoilla elävänä pummina. Tämän vuoksi päähenkilö ei halua rasittaa avopuolisoaan. Suutarin (2001) tekemässä tutkimuksessa haastatellut työttömät kokivat, että hyvinvointivaltiorippuvuus, jota voi kutsua myös sosiaaliturvariippuvuudeksi, tarjoaa autonomisemman vaihtoehdon marginaalissa elävälle ihmiselle kuin riippuvuus epävirallisen verkoston toimijoista eli läheisistä ihmisistä. Edellisessä esimerkissä päähenkilö vaikuttaa ajattelevan juuri näin. Päähenkilö ottaa mieluummin vastaan Kelan tukia kuin tyttöystävän tarjoaman asunnon ja ylläpidon Pariisissa. Koistisen (2014) mukaan pitkittynyt työttömyys saattaa heikentää työttömän ihmisen itsetuntoa. Tämä näkyy myös edellisessä tekstipätkässä. Päähenkilö ei koe olevansa tarpeeksi arvokas kumppanilleen, jotta olisi oikeutettu tämän huolenpitoon. Päähenkilö kokee olevansa yhteiskunnan marginaalissa työttömyyden synnyttämän sosiaaliturvariippuvuutensa vuoksi.

Päähenkilö kokee paljon asioita nimenomaan oman työttömyytensä ja siitä seuraavan marginaalisuutensa kautta. Työttömyys on juurtunut syväälle osaksi hänen identiteettiään, ja tähän työttömyyteen kuuluu selvästi kokemus siitä, että hän elää marginaalissa. Töissä käyvät ihmiset puolestaan edustavat päähenkilön ajattelussa keskusta. Tässä esimerkissä päähenkilö mietiskelee, millaiset miehet ovat rakentaneet Turun areenan, jolle hän on menossa kuuntelemaan suuren idolinsa Springsteenin konserttia.

”Hallin olivat oranssiliiviset miehet rakentaneet ja näin mielessäni, kuinka he ajoivat työpäivän jälkeen avolava-autoillaan kaupungin läpi baariin, jossa he joivat olutta ja pelasivat biljardia. Heitä väsytti ja he olivat nälkäisiä, mutta he olivat myös tyytyväisiä itseensä tehtyään työtä koko päivän, ja he nauroivat kertoessaan roiseja vitsejä ja läpsiessään toisiaan selkään. Heillä oli hyvin tiivis kaveriporukka ja viikonloppuisin he kävivät yhdessä metsästävässä kauriita. He maksoivat pal-kastaan veroa, ja siitä verosta maksettiin minulle työttömyyskorvausta, vaikken minä ansainnut sitä rahaa millään tavalla. Pyysin silti joka kuukausi Kelalta rahaa ja ostin sillä levyjä ja kirjoja ja kävin elokuvissa ja konserteissa, ja käytin sitä muutenkin niin kuin se olisi minun omaa rahaani.” (Nyman 2017, 30.)

Edellinen esimerkki kuvaa hyvin sitä, miten päähenkilö asemoi itsensä marginaaliin ja työmiehet keskukseen. Vaikka marginaaleja ja keskuksia on erilaisia ihmiselämässä, päähenkilö vaikuttaa hahmottavan maailmaa juuri työttömyyden ja työssä käymisen kautta. Edellisessä esimerkissä ilmenee taas se, että päähenkilö kokee itsensä jonkinlaiseksi loiseksi, jota muut ihmiset elättävät. Päähenkilö ei koe olevansa edes hyvinvointivaltion huolenpidon arvoinen. Hän kokee myös yksinäisyyttä, vaikkei siitä suoranaisesti valita. Päähenkilö ajattelee, että yhteiskunnan keskuksessa olevilla ihmisillä on paljon ystäviä ja yhteistä, kun taas marginaalissa oleva saa kulkea omillaan. Kuten Koistinen (2014) sanoo, pitkäaikaistyöttömyydellä on tapana katkaista ihmissuhteita ja kasvattaa työttömän kääntymistä sisäänpäin. Työttömyys on vienyt päähenkilön marginaaliin, jossa hänen on vaikea pitää yllä tai solmia uusia ihmissuhteita.

Päähenkilö siis kokee olevansa ja elävänsä marginaalissa juuri työttömyytensä vuoksi. Näin hän kuvailee vierailuaan pitseriassa, jonka maahanmuuttajataustaisen omistajan hän sijoittaa selvästi keskustaan ja itsensä marginaaliin.

”Hänestä näki, että hän oli ylpeä ravintolastaan, ja saattoi arvata, että siellä oli hyvät pizzat. Hän oli opetellut suomen kielen ja käynyt kursseilla ja tehnyt pitkiä päiviä, ja nyt hän elätti itsensä ja monta työntekijää pizzeriallaan ja maksoi veroja Suomen valtiolle. Minä seisoin siinä keskellä arkipäivää ja minusta tuntui, että omistaja arvasi minun olevan työnvälittelijä joka eli hänen rahoillaan.” (Nyman 2017, 23.)

Työttömyys ja sen mukanaan tuoma marginaalisuus näyttää siis sävyttävän päähenkilön kokemuksia lähes jatkuvasti. Hän ajattelee vieraiden ihmisten tunnistavan hänet työttömäksi – jopa pitseriassa, jossa hän vain piipahtaa syömässä.

Marginaalisuus näyttäytyy myös päähenkilön käymillä TE-toimiston kursseilla, vaikka hän kokee ailahtelevaa yhtenäisyyttä ryhmän muiden jäsenten kanssa. Hän silti sijoittaa koko ryhmän marginaaliin, koska se koostuu työttömistä ihmisistä. Tässä esimerkissä päähenkilö mietiskelee ja analysoi TE-toimiston Tampereella järjestetyillä kursseilla vierailevaa kiinteistövuokrausfirman edustajaa.

”Hän ei puhunut esittelyään niinkään meille kuin ikkunalautaan nojaavalle uraohjaajalle, ja minulle tuli sellainen tunne, että hän piti meitä vähän rupusakkina, niin kuin pidimme tietysti itsekin.” (Nyman 2017, 112.)

Tässä toinen esimerkki samalta kurssilta, jossa päähenkilö kuvailee uraohjaajaa ja tämän kommentteja kurssilaisista.

”Uraohjaajasta näki, että tämä oli hänelle mahtava päivä ja täynnä erilaisia mahdollisuuksia. Hän alkoi jututtaa isossa lasikopissa istuvaa vahtimestaria ja kertoi hänelle, että meitä oli tässä huikea ryhmä kasassa. Hän oli sanonut meitä huikeiksi

monta kertaa edellisten päivien aikana, ja minä mietin edelleen oliko hän oikeasti sitä mieltä, koska minun oli vaikea sitä huikeutta nähdä.” (Nyman 2017, 81.)

Hännisen (2007) mukaan työttömät on jaettu karkeasti kahteen ryhmään. A-ryhmäläisillä on ansiosidonnainen työttömyyskorvaus ja mahdollisuus palata työelämään suhteellisen nopeasti. Sitten on B-ryhmä, johon kuuluu muun muassa kouluttamattomia nuoria ja pitkäaikaistyöttömiä. Aktivointipolitiikan kiristys ja sen tuomat sanktiot ovat iskeneet nimenomaan B-luokan työttömiin. Päähenkilö sijoittaa itsensä ja muut kurssilaiset selvästi tähän B-luokkaan, jonka edustajia yritetään aktivoida, mutta työllistyminen vaikuttaa silti olevan kaukainen haave. TE-toimiston kurssit ovat ainoa paikka, jossa päähenkilö on muiden työttömien seurassa. Hän ei kuitenkaan koe, että työttömät muodostavat silloinkaan keskusta, vaan sitä edustavat ihmiset, jotka heille luennoivat. Päähenkilön ajattelu työttömien marginaalissa olemisesta on niin vahvaa, ettei hän sijoita työttömiä keskukseseen edes silloin, kun heitä on enemmän suhteessa työssä käyviin yksilöihin.

6.2 Keskus

Kirjassa on kuitenkin myös osuuksia, joissa päähenkilö ikään kuin hetkeksi unohtaa oman työttömyytensä ja marginaalisuutensa. Parhaiten tällaiset kokemukset nousevat esiin Bruce Springsteenin keikalla, jossa hän kokee muiden tosfanien kanssa yhtenäisyyttä ja olevansa tällä elämänalueella tukevasti keskuksessa, kuten seuraava tekstinäyte osoittaa.

”Ovien kohdalle pysähtyi taksi, josta tuli ulos keski-ikäinen nainen ja samanikäinen mies. He olivat pukeutuneet sillä tavalla hienosti ja epämukavasti, että heidän oli vaikea olla siinä nuhjuisten tosfanien katseltavana... Minulla kävi heitä sääliksi, kun he joutuisivat nököttämään siellä aitiossaan kaukana meistä muista. Se tuntui samalta kuin katsoisi konserttia televisiosta, paitsi että näkyvyys oli huomponmpi. Siitäkin saattoi tulla onnelliseksi, kun sai sanoa kokeneensa jotakin, vaikka oli oikeasti vain nähnyt, kun muut olivat kokeneet jotakin.” (Nyman 2017, 45–47.)

Tässä vielä toinen esimerkki, jossa päähenkilö kuvailee samaa pariskuntaa Springsteenin konsertissa.

”Katsoin ylös aitioihin ja mietin, että ne rikkaasti pukeutuneet ihmiset olivat varmasti myös haltioissaan, vaikka he eivät ymmärtäneetkään, että tämä laulu oli omistettu jollekin Adamille, joka seisoi pitissä meidän joukossamme.” (Nyman 2017, 53.)

Päähenkilö siis asettaa tässä konserttiympäristössä itsensä keskukseen, kun taas nämä yläluokkaa ja työssä käyviä ihmisiä edustavat yksilöt marginaaliin. Tosifanit muodostavat siis päähenkilön kokemuksessa keskuksen, kun taas Springsteenin konserttiin tullut pariskunta edustaa tällä areenalla marginaalia jonkinlaisina Springsteen-noviiseina. Tämä esimerkki kuvaa käyttämäni määritelmää marginaalisuudesta siinä mielessä, että ihminen voi olla yhdellä elämänalueella, päähenkilön tapauksessa työ- ja yhteiskunnallisessa elämässä, marginaalissa, mutta toisella keskuksessa. Päähenkilön työttömyyden aiheuttamat marginaalisuuden kokemukset kuitenkin hallitsevat hänen ajatteluaan niin vahvasti, että keskukseen pääsemiseen vaaditaan joku todella erikoinen tapahtuma ja yhteisö. Konsertti ja sen omalaatuinen tosifanien ryhmä saavat päähenkilön edes hetkeksi unohtamaan olevansa marginaalissa työttömyytensä vuoksi.

Päähenkilö myös kokee joissain kohdin kirjaa olevansa keskuksessa tai ainakin lähempänä keskusta verrattuna täysin syrjäytyneisiin ihmisiin. Hän ajaa Springsteenin konsertin jälkeen pyörällä lähiökuppilan ohi ja kokee selvästi olevansa lähempänä käsitystään keskustasta kuin baarin edessä oleva seurue.

”He olivat varmasti sellaisia ihmisiä, jotka eivät enää saaneet työttömyyskorvausta, koska olivat kieltäytyneet niin monesta työstä tai olivat sairaita, ja heidät oli pudotettu sossun asiakkaksi. Kun he heräsivät kello kuuden aikaan, heidän piti avata televisio ja päätellä ohjelmista oliko nyt aamu vai ilta. Heidän luottotietonsa olivat menneet pikavippien takia ja näin mielessäni heidän asuntonsa, joiden lattialla oli oluttölkkejä ja -pulloja ja auki revittyjä kirjekuoria sekä astioita joita oli käytetty tuhkakuppina. Minä häpesin itseäni heidän edessään ja terveyttäni ja julistetta ja minun oli pakko kääntää katseeni pois, etten näkisi, mitä he minusta ajattelevat.” (Nyman 2017, 69–70.)

Päähenkilö määrittää itsensä yhteiskunnallisesti lähemmäksi keskusta kuin täysin syrjäytyneet humalaiset, jotka huojuvat turkulaisen baari edustalla. Esimerkkikatkelma kuvaa sitä, ettei pitkäaikaistyötön ole välttämättä täysin syrjäytynyt eli marginaalissa lähes kaikilla yhteiskunnallisen elämän osa-alueilla. Päähenkilö kokee olevansa yleensä marginaalissa, mutta välillä myös keskuksessa. Tässä tilanteessa päähenkilö kokee olevansa lähempänä keskusta kuin ihmiset, joiden hän ajattelee olevan alkoholisoituneita, sosiaalitoimiston asiakkaita.

Päähenkilö saa toisen samantyyllisen keskuksessa olemisen kokemuksen helsinkiläisessä kirjastossa, kun hän kiinnittää huomionsa sen sohvilla istuviin maahanmuuttajiin ja erityisesti romanikerjäläisiin.

”Kirjaston sohvilla ja muilla pehmeillä istuimilla istui maahanmuuttajia puhumassa keskenään ja romanikerjäläisiä, jotka olivat tulleet lämmittelemään ja pitämään taukoa kerjäämisestä. Minulle tuli kiitollinen olo siitä, että olin syntynyt Suomessa, eikä minun tarvinnut kerjätä ulkona, vaan sain lähettää hakemuksen kotoa

tietokoneelta Kelalle ja rahat tulivat tilille aina täsmälleen kaksi päivää hakemuksen lähettämisen jälkeen.” (Nyman 2017, 152–153.)

Päähenkilö kokee kuuluvansa keskukseen suhteessa maahanmuuttajiin, koska hän kokee kantasuomalaisena integroituvansa paremmin osaksi yhteiskuntaa kuin muualta Suomeen muuttaneet. Vaikka päähenkilö on itsekin työtön, hän on Suomen kansalainen, joka nauttii hyvinvointivaltion tarjoamista etuuksista, eikä joudu kerjäämään.

Kirjan viimeisessä osassa työttömyys ei leimaa enää päähenkilön elämää, ajattelu ja kokemuksia niin vahvasti, sillä hän on päässyt opiskelemaan maineikkaassa kirjoittajakoulussa. Päähenkilö vaikuttaa sijoittavan itsensä kirjoittamisen vuoksi osaksi keskusta, vaikkei ole vielä saanut kustannussopimustakaan. Hänen ei kuitenkaan tarvitse enää kutsua itseään työttömäksi, mikä siirtää hänet ajattelussaan marginaalista keskukseen.

”Tuntui hyvin tärkeältä, että saisin ajatella olevani kirjailija ja saisin sanoa ihmisille, että minä kirjoitan, ja ihmiset sanoisivat toisilleen, että hän on kirjailija. Viimeiset kahdeksan vuotta olin sanonut, että minä olen työtön ja sitä ennen, että minä olen Tahmelassa puutarhahommissa ja sitä ennen, että minä olen Porin leivässä pakkaajana. Viimeisen vuoden olin saanut sanoa, että minä opiskelen kirjoittamista ja oli tuntunut hyvältä sanoa niin ja ihmiset olivat olleet minusta kiinnostuneita ja olivat kyselleet kirjoittajakoulusta.” (Nyman 2017, 146.)

Päähenkilön opiskelu kirjoittajakoulussa antaa hänelle uudenlaisen identiteetin. Hän voi sanoa muille ihmisille olevansa kirjailija, vaikka edelleen elää hyvinvointivaltion antamalla tuella. Vaikuttaakin siltä, että päähenkilön marginaalisuuden kokemukset liittyvät vahvasti siihen, mitä hän ajattelee muiden ajattelevan itsestään. Suutarin (2001) mukaan marginaalisuuden erottaa syrjäytymisestä juuri se, että marginaalisuus pitää sisällään mahdollisuuden liikkua kohti keskusta. Syrjäytymisessä liike on ainoastaan poispäin keskuksesta. Edellisessä esimerkissä päähenkilö on ottanut harppauksen kohti keskusta, koska hänen ei tarvitse enää sanoa muille ihmisille olevansa työtön.

6.3 Ristiriitaisia marginaalisuuden kokemuksia

Millaisia piirteitä päähenkilön kokemukseen marginaalissa olemisesta sitten liittyy? Tässä alaluvussa kerron marginaali-päätteeseen alle sijoittuvista alateemoista. Kuten jo aiemmin kerroin, päähenkilön marginaalissa olemisen kokemusten keskiössä on työttömyys. Alateemat liittyvät siis siihen, miten päähenkilö kokee työttömyydestä johtuvan marginaalisuutensa.

6.3.1 Häpeä toisten edessä

Ensimmäinen alateema on häpeän kokemus toisten ihmisten edessä. Päähenkilö selvästi häpeää sitä, että on pitkäaikaistyötön. Tai paremminkin häpeää sitä, mitä muut ajattelevat hänestä pitkäaikaistyöttömänä. Tästä on kirjassa lukuisia esimerkkejä. Asia on selvästi havaittavissa aiemmin käyttämässäni pitseriaesimerkissä, jossa päähenkilö kuvaili pitserian ylpeää maahanmuuttajaomistajaa ja arveli tämän huomaavan päähenkilön olevan toisten verovarolla elävä työnvälittelijä. Päähenkilön marginaalisuuden kokemuksen liittyy siis voimakkaasti häpeä, joka syntyy siitä, että hän ajattelee muiden ihmisten pitävän häntä yhteiskunnan loisena. Hän sijoittaa suomalaiseen yhteiskuntaan työn kautta integroituneen maahanmuuttajayrittäjän tässä kontekstissa keskukseen, kun taas itsensä marginaaliin oman työttömyytensä vuoksi. Vaikuttaa siltä, että päähenkilö määrittelee itseään hyvin paljon sitä kautta, mitä hän ajattelee muiden ajattelevan itsestään. Häpeän kokemukset nousevat tästä temasta.

Tässä toisessa esimerkissä päähenkilö häpeää työttömyyttään ja sitä kautta marginaalissa olemistaan, kun hän keskustele amerikkalaisen fanin kanssa Turun areenan edustalla ennen Springsteenin konserttia.

”Hän kertoi tekevänsä töitä Euroopassa USA:n armeijalle, mikä tarkoitti varmasti sitä, että hän myi sotilaille jotakin tavaraa tai palveluksia, mutta ei itse kuulunut armeijaan, mutta halusi sanoa tekevänsä töitä armeijan kanssa, koska se kuulosti hänen mielestään komealta. Pelkäsin hänen kysyvän, mitä minä teen työkseni, mutta ei hän kysynyt.” (Nyman 2017, 36.)

Edellinen esimerkki on mielestäni mielenkiintoinen, koska päähenkilö kuuluu keskustelukumppaninsa kanssa samaan tosifanien muodostamaan keskukseen Springsteenin konsertissa, mutta päähenkilö pelkää silti joutuvansa kertomaan tälle olevansa työtön. Työttömyyden aiheuttama marginaalisuuden kokemus vaikuttaa iskostuneen niin syväälle päähenkilöön, että se nousee esiin myös tilanteissa, joissa hän on niin sanotusti omiensa joukossa.

Päähenkilö kokee häpeää myös siitä, että hän joutuu käymään TE-toimiston kursseilla.

”Tuntui hyvältä olla taas valossa ja nähdä ulos keväiseen aamupäivään, kun olimme pitkään kulkeneet sisällä halleissa ja käytäviä pitkin. Mielialakin koheni ja tuntui, että kyllä minä tästäkin selviäisin, vaikka tuntuisi kuinka nöyryyttävältä kulkea täällä paikoissa, joissa ei yhtään halunnut olla, ja ainoastaan sen takia, että oli riippuvainen työttömyyskorvauksesta.” (Nyman 2017, 96.)

Hän kokee työvoimatoimiston kursseilla käymisestä häpeää, mutta tiedostaa, että ne ovat pakollisia yhteiskunnan marginaalissa elävälle työttömällä elämisen turvaamisen vuoksi. Ilman kursseille osallistumista päähenkilön työttömyystukia leikat-taisiin, ja hän ajautuisi yhä syvemmälle marginaaliin.

Päähenkilö kokee häpeää jopa miettiessään tekstiviestin lähettämistä Pariisissa asuvalle kumppanilleen.

”Pihalla otin kännykän käteeni ja kirjoitin Kaisalle, että täällä minä nyt olen ja näin minulla menee, mutta en sitten kuitenkaan lähettänyt viestiä. Arvelin, että hänellä oli varmasti paljon tekemistä siihen aikaan päivästä, ja hän voisi häiriintyä ja ärsyyntyä jos minä toimeton ihminen alkaisin kertoa hänelle kesken kaiken omista hupireissuistani.” (Nyman 2017, 25.)

Edellisessä esimerkissä nousee taas esiin päähenkilön kokemus marginaalisuudesta ja siitä, että jopa oma kumppani saattaa nähdä hänet loisena, joka elää muiden varoilla. Tähän pätee hyvin Koistisen (2014) ajatukset siitä, että pitkäaikaistyöttömyydellä on taipumus kasvattaa ihmisen kääntymistä sisäänpäin.

6.3.2 Vapaaehtoisuus

Vaikka päähenkilön kokemuksiin marginaalissa elämisestä liittyy häpeää, hän elää työttömänä ja näin yhteiskunnan marginaalissa omasta tahdostaan. Tästä on useita esimerkkejä kirjassa. Tässä esimerkissä päähenkilö istuu romaanin viimeisessä osassa kirjoittajakoulun opettajan kanssa palaverissa keskustelemassa tulevasta romaanistaan.

”Paasonen puhui päähenkilön työttömyydestä ja kysyi mitä se minulle merkitsi, ja minä ajattelin sen merkitsevän sitä, että päähenkilö ei halunnut käydä töissä.... Monet opettajat olivat kehuneet tekstiä ja alkaneet paasaamaan siitä kuinka huonosti työttömiä kohdeltiin tai siitä kuinka vaikeaa elämä oli pätkätyötä tekevälle ihmiselle, ja minusta tuntui, että he ymmärsivät tekstin tahallaan väärin ja sivuuttivat kokonaan sen, että päähenkilö ei halunnut tehdä töitä. He olivat sillä tavalla värityneitä ihmisiä, että haluaisivat nähdä päähenkilön rehtinä ja ahkerana kaurismäkeläisenä hahmona, jonka ahdinko oli yhteiskunnan ja olosuhteiden syytä.” (Nyman 2017, 147–148.)

Tutkimukseni marginaalisuuden käsitteeseen liittyy vahvasti se, että ihminen voi asettua sinne omasta tahdostaan. Edellisessä esimerkissä tulee hyvin selvästi esille se, ettei päähenkilö halua mennä töihin. Hän siis asettuu omasta tahdostaan osaksi marginaalia yhdellä yhteiskunnallisen elämän keskeisellä areenalla. Hän on vapaaehtoisesti työtön ja asettaa näin itse itsensä marginaaliin. Päähenkilö ei siis syytä yhteiskuntaa tai muita työttömyydestään, vaan kokee sen olevan henkilökohtainen valinta. Vapaaehtoinen työttömyys ja marginaalissa eläminen tuntuvat päähenkilön laskelmoidulta ratkaisulta, jonka eteen hän on valmis näkemään vaivaa. Tämä esimerkki kuvastaa, kuinka taitavaksi päähenkilö on kehittynyt töiden väistelemisessä ja marginaalissa elämisessä.

”Valitsin tällaisilla kursseilla aina toiseksi viimeisen rivin, koska silloin en näyttänyt siltä, että yritin piiloutua, jolloin minut olisi yritetty vetää väkisin mukaan, enkä toisaalta ollut liikaa esillä. Tuntui, että olin oppinut tämänkin armeijassa, jossa oli ollut edullista olla keskinkertainen, kun silloin välttyi rangaistuksilta ja vastuulta, jotka aina sysättiin huonompien ja etevimpien päälle. Tuntui, että työttömänäkin pärjäsi samoilla keinoilla, ja jos etsi liian aktiivisesti töitä, niin sitä joutui töihin tai harjoitteluun, ja jos taas ei vaikuttanut yhtään aktiiviselta, pakotettiin harjoitteluun tai jätettiin omilleen ilman työttömyyskorvausta.” (Nyman 2017, 106.)

Päähenkilön vahvuus on se, että hänellä on taitoa ja älykkyyttä pelata TE-toimiston kanssa peliä, jossa hän saa mahdollisimman vähällä vaivalla itselleen mahdollisimman hyvän työttömyyskorvauksen. Metterin (2012) mukaan aktivointipolitiikan vuoksi asiakkaan vaatimuksiin kuuluu nimenomaan byrokratia- ja asiointiosaaminen. Asiakkaan siis täytyy tuntea palvelujärjestelmä ja sen tavat toimia. Työttömän täytyy osata mennä oikeaan paikkaan, oikeaan aikaan. Jos tässä ei onnistu, seuraa negatiivisia asioita, kuten karenssi. Päähenkilö, jos kuka, hallitsee tämän asioimisen ja työttömyyskorvauksiin liittyvän lainsäädännön. Se on vapaaehtoisesti työttömänä olevalle tärkeä ominaisuus.

6.3.3 Ristiriitaisuus

Päähenkilön vapaaehtoinen marginaalissa oleminen ja toisaalta marginaalisuuteen liittyvät häpeälliset kokemukset tuovat mielenkiintoisen jännitteen päähenkilön elämään. Vaikka hän kokee pääosin häpeää siitä, että on työtön ja sitä kautta yhteiskunnan marginaalissa, välillä työttömyys on hänelle myös jonkinlainen ylpeyden aihe. Tähän liittyy joissain kohtaa ehkä hieman huumoria, mutta päähenkilö vaikuttaa tekstin perusteella olevan ajoittain ylpeä työttömyydestään ja marginaalissa elämisestä. Hän esimerkiksi kuvailee vanhaa opiskelukaveriaan näin.

”Meillä oli ollut ammatit ja oikeus työttömyyskorvaukseen ja teimme Heikin asunnossa saavillisen kotiviiniä ja joimme sen viikossa. Viini oli maistunut elämältä ja vapaudelta ja marjaesanssilta. Heikistä ei kuitenkaan ollut työttömäksi, vaan hän meni pian metallialan töihin.” (Nyman 2017, 80.)

Päähenkilö kokee olevansa mieluummin yhteiskunnan marginaalissa työttömänä kuin tekevänsä jotain hänelle merkityksetöntä työtä. Edellisessä esimerkissä näyttäytyy ajatus, että päähenkilö on itse tyytyväinen työttömänä. Päähenkilön marginaalisuuden kokemukset perustuvatkin pääosin siihen, että hän kokee muiden yhteiskunnan jäsenten pitävän häntä hylkiönä.

Tässä seuraavassa esimerkissä päähenkilö puolestaan pohdiskelee TE-toimiston kursilla, onko oikein, että uraohjaaja antaa vinkkejä tukien hakemiseen, vaikka kurssin pitäisi auttaa nimenomaan työllistymään.

”Yritin katsoa, miten Katri katsoi minua ja että mitä hän ajatteli minusta, mutta siitä oli vaikea päästä perille, kun luokassa oli niin monta ihmistä, joita hänen piti välillä vilkaista ja muutenkin hän puhui lähinnä sen muovitaulun suuntaan. Mietin, että Katri oli palkattu ohjaamaan meidät oikeisiin töihin, mutta hän opettikin meille kuinka Kelalta sai parhaiten rahaa ja kuinka karenssin saattoi välttää. Sellaisesta tiedosta oli minulle tietysti hyötyä, mutta se tuntui silti huijaamiselta ja väärylältä, niin kuin työttömyyskorvauksen hakeminen muutenkin. Myös uraohjaajalla oli samanlainen asenne kuin Katrilla, eikä hänkään ollut missään nimessä sellainen ihminen, jonka mielestä työttömät piti pakottaa töihin, vaan hän tuntui olevan samanlainen ihminen kuin kuka tahansa meistä.” (Nyman 2017, 109.)

Päähenkilö on siis vapaaehtoisesti työtön ja taitava tukien kalastelija, mutta samaan aikaan hän kokee, että muiden rahoilla eläminen on jossain määrin väärin. Päähenkilön marginaalisuuden kokemukset ovat siis ristiriitaisia.

6.3.4 Epäreilu kohtelu

Päähenkilö on asettanut itsensä vapaaehtoisesti marginaaliin väistelemällä töitä, mutta kokee silti tulevansa kohdelluksi epäreilusti muiden yhteiskunnan jäsenten puolesta. Esimerkiksi asunnon hankkiminen on osoittautunut hänelle hankalaksi työttömyyden ja marginaalisen aseman vuoksi.

”Olin käynyt yli kahdessakymmenessä asunonäytössä ja kerran olin ollut ainoa asunnosta kiinnostunut, mutta vuokranantaja oli päättänyt jatkaa hakemista. Hän ei ollut halunnut vuokrata työttömälle, vaikka minulla oli luottotiedot kunnossa enkä ollut koskaan myöhästynyt vuokranmaksussa. Olin ollut kahden päivän päässä kodittomuudesta, mutta sitten olin saanut tämän asunnon, kun olin kirjoittanut hakemukseen, että haen aktiivisesti töitä.” (Nyman 119–120.)

Tässä päähenkilö kokee marginaalisuutta, koska hän ei saa asuntoa omasta mielestään sitä varten, että on työtön. Koistisen (2014) mukaan pitkä työttömyys ja työnhaun epäonnistumiset heikentävät työttömän itsetuntoa. Asunnonhaun voi mielestäni jollain tavalla rinnastaa työnhakuun. Työttömän on vaikeampi saada asuntoa, vaikka luottotiedot olisivat kunnossa, ja vuokrat maksettu ajallaan. Päähenkilön marginaalinen asema siis vaikuttaa vahvasti hänen elämäänsä. Koistisen (2014) mukaan työssä käyvät ihmiset saattavat tiedostamatta tai tietoisesti käyttää työttömiä oman yhteiskunnallisen ja sosiaalisen asemansa pönkittämiseen. Tässä asunnonhakuesimerkissä saattaa olla kyse siitäkin. Joka tapauksessa päähenkilö kokee, ettei hän saa

kyseistä vuokra-asuntoa sen vuoksi, että on työttömyytensä vuoksi yhteiskunnallisesti marginaalisessa asemassa.

Päähenkilö kokee toisinaan myös yhteiskunnan kohtelevan työttömiä epäreilusti. TE-toimiston järjestämät kurssit ovat päähenkilön mielestä epäreilua kohtelua, koska hän ei koe oppivansa niillä juuri mitään.

”Siinä seistessä tuntui, että me olimme samaa porukkaa ja eväitään syövät opiskelijat omaansa. Tuli pieni yhteenkuuluvuuden tunne, mutta silti olisin mieluummin kotona, vaikka ei minulla sielläkään mitään järjellistä tekemistä ollut, mutta olipahan jonkinlainen vapaus ja rauha ja kirjoja joita lukea.” (Nyman 2017, 98.)

Päähenkilö käy TE-toimiston kursseilla ainoastaan sen vuoksi, ettei hänen työttömyyskorvaustaan leikata. Metterin (2012) mukaan suomalaisessa aktivointipolitiikassa korostuvat nykyisin sosiaalietuuksien vastikkeellisuus ja työttömän velvollisuus osallistua esimerkiksi TE-toimiston järjestämään toimintaan. Päähenkilö kokee tällaisen politiikan ja kohtelun epäreiluna, koska hän katsoo, ettei opi mitään hyödyllistä TE-toimiston järjestämällä kursseilla.

6.4 Kiitollisen itsevarmana keskuksessa

Vaikka romaanin päähenkilö kokee olevansa marginaalissa lähes koko kirjan ajan – ja varsinkin sen kahdessa ensimmäisessä osassa, sijoittaa hän kuitenkin itsensä myös ajoittain keskukseseen. Tässä alaluvussa kerron, millaisia piirteitä päähenkilön keskuksessa olemisen kokemuksiin liittyy.

6.4.1 Itsevarmuus

Kirjan kolmannessa ja viimeisessä osassa päähenkilö opiskelee maineikkaassa helsinkiläisessä kirjoittajakoulussa ja vaikuttaa onnellisemmalta sekä varmemmalta itseltään kuin kirjan kahdessa ensimmäisessä osassa, joita leimaavat pitkälti hänen työttömyydestään nousevat marginaalisuuden kokemuksensa. Opiskelu kirjoittajakoulussa siirtää päähenkilön osaksi keskusta, ja se vaikuttaa tekevän hänestä selvästi itsevarmemman.

”Tuntui hyvin tärkeältä, että saisin ajatella olevani kirjailija ja saisin sanoa ihmisille, että minä kirjoitan, ja ihmiset sanoisivat toisilleen, että hän on kirjailija. Viimeiset kahdeksan vuotta olin sanonut, että minä olen työtön ja sitä ennen, että minä olen Tahmelassa puutarhahommissa ja sitä ennen, että minä olen Porin leivässä pakkaajana. Viimeisen vuoden olin saanut sanoa, että minä opiskelen kirjoittamista ja oli tuntunut hyvältä sanoa niin ja ihmiset olivat olleet minusta kiinnostuneita ja olivat kyselleet kirjoittajakoulusta.” (Nyman 2017, 146.)

Tässä esimerkissä korostuu taas se, miten päähenkilö kokee muiden suhtautuvan häneen. Ennen kirjoittajakoulun aloittamista päähenkilö identifioitui työttömäksi, minkä vuoksi hän koki kuuluvansa marginaaliin. Tarkemmin sanottuna päähenkilö koki, että muut ajattelevat hänen kuuluvan marginaaliin: Työttömäksi loiseksi, joka elää työssä käyvien ihmisten maksamilla verorahoilla. Nyt päähenkilö kokee siirtyneensä keskukseen, koska voi sanoa muille olevansa kirjailija, vaikka hän todellisuudessa elää yhä muiden tuottamilla verovaroilla.

6.4.2 Vapautuneisuus

Niinä pieninä hetkinä, kun päähenkilö pääsee tai päästää irti ajatuksesta, että hän on marginaaliin kuuluva työtön, hän kokee vapautuneisuutta. Parhaiten tämä tulee esille Springsteenin konsertissa Turun areenalla, jossa hän kokee olevansa omiensa joukossa, tosifanien pitissä, konserttiyleisön keskuksessa.

”Oli mukava istua siinä yksin ja katsella ihmisiä. Katsomoissakin oli jo melko paljon väkeä ja oli hauska seurata, kuinka osa istuvasta yleisöstä oli innoissaan ja hermostunut. Ajattelin, että he olivat varmasti ensimmäistä kertaa Bruce’n konsertissa. Ihmiset pitissä olivat kuin töissä, eikä kukaan tuhlannut energiaansa hermostumiseen ennen konserttia, vaan me joko istuimme kylmällä lattialla tai seisoimme tyynesti kädet puuskassa ja katselimme kuinka kiertuehenkilökunta teki töitensä.” (Nyman 2017, 50–51.)

Tavallaan jopa hieman huvittavaa, että päähenkilö ajattelee pitissä olevien tosifanien olevan ikään kuin töissä Springsteenin konsertissa. Toisin sanoen, tässäkin kokemuksessa työ on osa marginaalisuuden rajoittelua. Ja nimenomaan niin, että tosifanit, jotka nyt muodostavat tässä kontekstissa keskuksen, ovat konsertissa päähenkilön mukaan ikään kuin töissä.

Springsteenin bändin soittaessa päähenkilö karistaa hetkellisesti täysin ajatukset omasta marginaalisuudestaan ja heittäytyy täysillä keikkakokemukseen. Päähenkilö sulautuu tosifanien massaan, heittäytyy hetken vietäväksi ja kokee olonsa vapautuneeksi.

”Yritin laulaa mukana kertosaikoina muun yleisön kanssa, mutta en saanut laulettua kuin muutaman sanan, ennen kuin minulla tulivat kyynelöt silmiin ja sanat takertuivat kurkkuun. Taputimme kaikki käsiämme melkein koko ajan laulujen tahdissa tai muuten vain ääntä pitääksemme.” (Nyman 2017, 56.)

Päähenkilö siis tarvitsee jonkun todella erityisen tilanteen, kuten idolinsa konsertin, että hän pystyy heittäytymään hetkeen, ilman, että työttömyyden tuoma marginaalisuus värittää hänen kokemuksiaan.

6.4.3 Kiitollisuus

Niinä harvoina hetkinä, kun päähenkilö asemoi itsensä keskukseen, hän tuntee myös kiitollisuutta. Tämä liittyy tilanteisiin, joissa päähenkilö näkee itseään kauempana keskuksesta olevia ihmisiä, kuten baarin edessä huojuvia alkoholisteja tai maahanmuuttajia, jotka joutuvat kerjäämään saadakseen elantonsa. Tässä esimerkissä päähenkilö katselee kirjaston sohville kokoontunutta, maahanmuuttajista koostunutta joukkoa.

”Kirjaston sohvilla ja muilla pehmeillä istuimilla istui maahanmuuttajia puhumassa keskenään ja romanikerjäläisiä, jotka olivat tulleet lämmittelemään ja pitämään taukoa kerjäämisestä. Minulle tuli kiitollinen olo siitä, että olin syntynyt Suomessa, eikä minun tarvinnut kerjätä ulkona, vaan sain lähettää hakemuksen kotoa tietokoneelta Kelalle ja rahat tulivat tilille aina täsmälleen kaksi päivää hakemuksen lähettämisen jälkeen.” (Nyman 2017, 152–153.)

Päähenkilö kokee kiitollisuutta siitä, että on syntynyt Suomeen, jossa on mahdollista valita työttömyys ja marginaalisessa asemassa eläminen. Päähenkilö on osallinen hyvinvointivaltion tarjoamista työttömyystuista, eikä hänen tarvitse nojata vieraisiin tai tuttuihin ihmisiin elantonsa turvaamiseksi. Suutarin (2001) tutkimuksessa korostui se, että riippuvuus sosiaaliturvasta tuo työttömälle autonomiaa verrattuna siihen, että tämä joutuisi turvautumaan epävirallisen verkoston toimijoiden apuun selviytyäkseen. Edellinen tekstinäyte osoittaa, että päähenkilö kokee asian juuri näin. Hän on mieluummin sosiaaliturvariippuvainen kuin riippuvainen yksittäisten ihmisten avunannosta. Päähenkilö on kiitollinen siitä, että hän voi lähettää tukihakemuksen Kelaan, eikä hänen tarvitse kerjätä kadulla rahaa yksittäisiltä ihmisiltä.

7 TULOKSET

Tässä luvussa kerron analyysini tuloksista. Peilaan ensin analyysin tuottamia pääteemoja, marginaalia ja keskusta, ensimmäiseen tutkimuskysymykseeni. Tämän jälkeen siirryn analysoimaan alateemojen avulla toista tutkimuskysymystäni.

7.1 Työttömyys marginaalisuuskokemusten luoja

Yritän tässä alaluvussa vastata ensimmäisen tutkimuskysymykseeni: Kuinka työttömyys vaikuttaa *Röyhkeys*-romaanin päähenkilön kokemuksiin marginaalissa ja keskuksessa olemisesta? Analyysin perusteella vastaus kysymykseen on varsin selvä: Työttömyys vaikuttaa hyvin vahvasti päähenkilön kokemuksiin marginaalissa ja keskuksessa olemisesta. Päähenkilö kokee olevansa ja elävänsä marginaalissa useissa eri paikoissa – ja marginaalisuuden kokemukset liittyvät nimenomaan siihen, että hän on työtön. Työttömät kuuluvat hänen ajattelussaan yhteiskunnan marginaaliin ja työssä käyvät muodostavat keskuksen. Tämä jaottelu kulkee läpi kirjan, ja nämä kokemukset ovat jatkuvasti läsnä päähenkilön elämässä kahden ensimmäisen osan ajan. Huttusen ja Kulmalan mukaan on tärkeää ymmärtää keskuksen ja marginaalien välinen suhde. Marginaalit ovat syrjässä ainoastaan suhteessa keskukseseen (Juhila, Huttunen & Kulmala 2004a, 11–13). Päähenkilö asemoi itsensä lähes joka paikassa yhteiskunnan marginaaliin, koska on työtön. Päähenkilö kuvittelee kaikkien näkevän sen hänestä ja pitävän häntä muiden verovarjoilla elävänä loisena. Marginaalisuuden kokemukset nousevat esiin nimenomaan sosiaalisissa tilanteissa.

Päähenkilön ajattelussa korostuu nimenomaan se, että hän pohtii jatkuvasti muiden mielipidettä itsestään ja on aina varma, että he pitävät häntä marginaaliin kuuluvana ihmisenä työttömyytensä vuoksi. Päähenkilö ei koe olevansa keskuksessa edes TE-toimiston kursseilla, joissa on muita pitkäaikaistyöttömiä, vaan asemoi sielläkin keskukseseen heille luennoivat uraohjaajat ja vuokratyöfirman edustajan. Koistisen

mukaan työ on suomalaisessa yhteiskunnassa erittäin keskeisessä asemassa. Se vaikuttaa ihmisten elämäntapaan, tavoitteisiin ja perspektiiviin, josta käsin ihmiset suunnittelevat elämäänsä. (Koistinen 2014, 239.) Raunion (2000) mukaan työttömät ovatkin yksi marginalisoitumisen riskiryhmistä.

Päähenkilö ei ole kuitenkaan täysin syrjäytynyt. Marginaalisuus eroaa käsitteenä syrjäytymisestä muun muassa siinä, että syrjäytynyt ihminen on kaikilla tai lähes kaikilla elämän osa-alueilla marginaalissa (Järvinen & Janhukainen 2001, 140–143). Marginaaleista on tärkeää puhua monikossa, sillä niitä on monenkaltaisia. Marginaaliin luokiteltavat ryhmät poikkeavat toisistaan ja niiden suhde keskuksiin saattaa olla hyvin erilainen. Myös keskuksat ovat moninaisia. (Juhila, Huttunen & Kulmala 2004a, 11–13.) Romaanin päähenkilö viettää yllättävänkin aktiivista elämää ja asemoi itsensä välillä keskukseseenkin. Marginaalisuuden kokemukset kuitenkin hallitsevat hänen toimintaansa, koska päähenkilö identifioi itseään työttömyyden kautta lähes jatkuvasti.

Järvisen ja Janhukaisen (2001) mukaan marginaalisuutta voi esiintyä erilaisissa kerroksissa kaikilla yhteiskunnan toimijatasoilla. Tästä esimerkkinä käy se, että päähenkilö kokee olevansa Springsteenin konsertissa keskuksessa, kun taas työssä käyvät menestyjät asettuvat tässä kontekstissa marginaaliin, koska he eivät ole Springsteenin tosifaneja ja kokeneita konsertissa kävijöitä päähenkilön mielestä. Marginaali-käsite onkin monikasvoinen, jolloin ihminen saattaa olla jollain elämänalueella marginaalissa, mutta jollain toisella taas keskuksessa (Juhila, Huttunen & Kulmala 2004a, 11–13). Päähenkilön pitää olla kirjan kahden ensimmäisen osan aikana jossain todella uniikissa tilanteessa, jotta työttömyyden tuomat marginaalisuuden kokemukset siirtyvät edes hetkeksi sivuun. Tällaisen tilanteen tarjoaa juuri Springsteenin konsertti, jossa hän asemoi itsensä keskukseseen muiden konserttilavan edessä ”pitissä” olevien tosifanien kanssa. Hän pystyy myös idolinsa konsertin aikana heittäytymään hetken vietäväksi, jolloin hän muodostaa muiden fanien kanssa yhtenäisen joukon.

Kirjan kolmannessa osassa, jossa päähenkilö opiskelee maineikkaassa kirjoittajakoulussa, hän sijoittaa itsensä jo yhteiskunnalliseen keskukseseen. Päähenkilö on ylpeä siitä, että voi kutsua itseään kirjailijaksi, eikä hänen tarvitse enää kertoa muille olevansa työtön. Tässäkin korostuu työssä käyvät-työttömyys-tematiikka. Vaikkei päähenkilö vielä ole itsensä elättävä kirjailija, hän voi ainakin kutsua itseään sellaiseksi, ja päähenkilön marginaalissa ja keskuksessa olemisen kokemukset liittyvät nimenomaan siihen, mitä keskuksessa olevat ihmiset hänestä ajattelevat. Tai, mitä päähenkilö luulee heidän ajattelevan. Päähenkilö on muodostanut uuden identiteetin itselleen ja siirtynyt kohti keskusta. Suutarin (2001) mukaan marginaalisuus eroaa syrjäytymisestä juuri siinä, että se pitää sisällään mahdollisuuden liikkeeseen kohti keskusta.

Tiivistäen voi sanoa, että työttömyys määrittelee hyvin pitkälti päähenkilön marginaalisuuden ja keskuksessa olemisen kokemuksia. Päähenkilö sijoittaa lähes koko ajan työttömät yhteiskunnan marginaaliin ja työssä käyvät ihmiset keskukseseen. Tämä jaottelu värittää vahvasti hänen kokemuksiaan marginaalisuudesta.

7.2 Vapaaehtoisesti häpeilevä ja vapautuneesti itsevarma

Millaisia piirteitä päähenkilön kokemuksiin marginaalissa ja keskuksessa olemiseen liittyy? Ensinnäkin päähenkilö on itse valinnut työttömyyden ja tätä kautta asemoinut itsensä marginaaliin yhteiskunnassa. Vapaaehtoisuus on tärkeä osa tässä tutkimuksessa käyttämäni marginaalisuuden käsitettä. Vapaaehtoisuus on myös yksi avaintekijöistä, kun marginaalisuutta verrataan syrjäytyneisyyteen. Päähenkilöä ei ole kukaan työntänyt marginaaliin, vaan hän on sinne itse itsensä asemoinut omilla valinnoillaan. Päähenkilö näkee paljon vaivaa, jotta kykenee elämään hyvinvointivaltion turvaamalla työttömyystuilla. Hän on kehittynyt myös hyvin taitavaksi tukijärjestelmän käyttäjäksi. Päähenkilö tuntee välillä jopa ylpeyttä siitä, että hän kestää työttömänä elämisen ja kokee, että moni työssä käyvä ei siinä onnistuisi. Juhilan, Huttusen ja Kulmalan (2004a) mukaan jotkut ihmiset saattavat itse valita elämisen reunalla. Esimerkiksi ihminen, joka ei tee perinteistä palkkatyötä, vaan hankkii elantonsa jollain toisella tavalla, voi olla marginaalissa omasta tahdostaan (Järvinen & Janhukainen 2001, 140–143). Tämä vapaaehtoinen marginaalin valitseminen käy selvästi ilmi tutkimukseni päähenkilön kohdalla.

Päähenkilön marginaalisuuteen liittyy hyvin vahvasti häpeän kokemukset. Tämä tuo mielenkiintoisen jännitteen päähenkilön marginaalisuuden kokemuksiin. Hän on vapaaehtoisesti työtön ja yhteiskunnan marginaalissa, mutta samalla häpeää sitä muiden ihmisten edessä. Päähenkilön marginaalisuuden kokemukset liittyvät vahvasti tässäkin juuri työttömyyteen – ja erityisesti siihen, miten muut hänestä työttömänä ajattelevat. Päähenkilö kokee lähes jatkuvasti, että muut näkevät hänen työttömyytensä päälle päin. Hän ikään kuin liimaa lähes kaikkiin sosiaalisiin kontakteihinsa työttömän identiteettinsä, mikä johtaa marginaalisuuden kokemuksiin. Helneen (2004) mukaan marginaalisuudessa on sekä positiivisia että negatiivisia elementtejä. Marginaalisuuteen liittyy niin kiehtovuutta kuin pelkoa. Päähenkilö on valinnut työttömyyden ja marginaalisuuden, koska hän ei halua tehdä työtä, jolla ei ole mitään merkitystä hänelle. Toisaalta hän pelkää jatkuvasti sitä, mitä työssä käyvät ihmiset ajattelevat hänestä. Tämä muodostaa mielenkiintoisen ristiriidan päähenkilön marginaalisuuden kokemuksiin. Granfelt (1998) visioi yksilön marginaalisen aseman jopa mahdollisena ”parvekkeena”, josta tämä kykenee tarkastelemaan yhteiskuntaa erilaisesta näkövinkkelistä. Tämä pitää päähenkilön osalla paikkansa, mutta näkövinkkeli on valitettavasti usein kovin negatiivinen.

Päähenkilön marginaalisuuden kokemuksiin liittyy vahvasti myös se, että hän tuntee tulewansa kohdelluksi epäreilusti, koska hän kuuluu työttömien muodostamaan marginaaliin. Aktivointipolitiikan mukanaan tuomat velvoitteet, joiden hoitamatta jättämisestä seuraisi sanktioita, vaikuttavat tuntuvan päähenkilöstä ärsyttäviltä. Hän ei koe oppivansa mitään kursseilla. Mutta kun päähenkilö näkee kirjaston sohvilla lämmittelemässä olevia romanikerjäläisiä ja asemoi itsensä yhteiskunnan

keskukseen suhteessa heihin, hän kokee kiitollisuutta. Päähenkilö nauttii hyvinvointivaltion tarjoamista työttömyysetuuksista, eikä joudu kerjäämään ulkona vierailta ihmisiltä rahaa elantonsa eteen. Päähenkilö vierastaa myös esimerkiksi elämänkumppaninsa varoilla elämistä, vaan nauttii mieluummin sosiaaliturvan tarjoamista työttömyystuista. Suutarin tutkimien nuorten työttömien haastatteluissa korostui juuri se, että sosiaaliturvariippuvuus tarjoaa yhteiskunnan marginaalissa elävällä ihmiselle autonomisemman vaihtoehdon verrattuna riippuvuuteen epävirallisista verkostoista eli omasta lähipiiristä, johon esimerkiksi elämänkumppani kuuluu. (Suutari 2001, 143–174.)

Niinä harvoina hetkinä, kun päähenkilö onnistuu romaanin kahden ensimmäisen osan aikana asemoimaan itsensä keskukseen, hän tuntee vapautuneisuutta. Työttömyyden luomat toistuvat marginaalisuuden kokemukset vaikuttavat olevan hänelle raskas taakka kantaa. Springsteenin konsertissa hän on keskuksen muodostavien tosifanien joukossa ja näkee tavallisen konserttiyleisön edustavan marginaalia, vaikka heitä on paljon enemmän kuin tosifaneja lavan edessä ”pitissä”. Konsertin aikana päähenkilö antautuu hetken vietäväksi, taputtaa, itkee ja laulaa. Työttömyyden tuomat marginaalisuuden kokemukset unohtuvat – ja hän tuntee olevansa osa tosifanien muodostamaa yhtenäistä joukkoa. Työttömyyden tuoman marginaalisuuden kokemuksen rikkoo romaanin kahdessa ensimmäisessä osassa ainoastaan hyvin erityislaatuiset tilanteet.

Romaanin kolmannessa osassa päähenkilö liukuu kohti keskusta, kun hän kokee kirjoittajakoulun oppilaana olevansa identiteetiltään kirjailija, eikä enää työtön. Keskuksessa olemisen kokemukset ovat jälleen sidoksissa päähenkilön työttömyystilanteeseen, joka määrittää hänen kokemuksiaan marginaalissa ja keskuksessa olemisesta. Jälleen korostuu se, että päähenkilö on huolissaan siitä, mitä muut hänestä ajattelevat. Päähenkilö tuntee olonsa itsevarmaksi, koska hänen ei tarvitse enää kertoa muille olevansa työtön, vaan voi kutsua itseään kirjailijaksi. Päähenkilöhän elää yhä työssä käyvien tuottamalla verorahoilla, joten hänen marginaalisuuden kokemuksensa eivät liity niinkään siihen, että hän kokee työttömyyskorvauksilla elämisen olevan väärin, vaan siihen, että asia paljastuisi muille ihmisille.

Yhteenvetona voi sanoa, päähenkilön marginaalisuudessa avainasemassa on työttömyyden tuoma sosiaaliturvariippuvuus, jonka hän ei halua paljastuvan keskukseen asemoimilleen työssä käyville ihmisille. Päähenkilö on vapaaehtoisesti työtön, mutta kokee siitä häpeää muiden ihmisten edessä. Tämä ristiriitaisuus tuo erikoisen jännitteen päähenkilön elämään. Ristiriitoja voi löytää muualtakin. Päähenkilö esimerkiksi on ajoittain, itsensä keskukseen asemoidessaan, kiitollinen siitä, että saa nauttia hyvinvointivaltion tarjoamista etuuksista. Toisaalta hän kokee, että häntä kohdellaan epäreilusti esimerkiksi sen vuoksi, että hän joutuu käymään TE-toimiston kursseilla. Päähenkilö asettaa itsensä kirjoittajakoulun vuoksi keskukseen, vaikka elää yhä valtion tuilla. Tämäkin on hieman ristiriitaista. Keskiöön nouseekin se, että

päähenkilö määrittää työttömyyden tuomaa marginaalisuuttaan sen mukaan, huomaavatko muut hänen sosiaaliturvariippuvuutensa.

8 POHDINTA

Tutkimukseni perusteella työttömyys vaikuttaa hyvin vahvasti *Röyhkeys*-romaanin päähenkilön kokemuksiin marginaalissa olemisesta ja elämisestä. Tutkimus toi myös esiin sen, ettei pitkäaikaistyötön ole välttämättä täysin syrjäytynyt yhteiskunnallisesta elämästä, vaan saattaa olla hyvinkin aktiivinen joillain elämän areenoilla. Raunion (2000) mukaan pitkäaikaistyöttömyys nostaa ihmisen syrjäytymisriskiä huomattavasti, mutta huono-osaisuus leimaa vain pientä vähemmistöä pitkäaikaistyöttömistä. Tutkimuksen johdannossa esitetty ajatus siitä, että työttömyyden avulla kannattaa tutkia syrjäytymiseen sijaan juuri marginaalisuutta, osoittautui järkeväksi. *Röyhkeys*-romaanin päähenkilö määrittää elämänsä hyvin pitkälti työttömyyden luoman marginaaliasemansa kautta, mutta hän elää varsin aktiivista elämää. Päähenkilö käy kirjastossa, lenkillä, elokuvissa ja konserteissa. Sosiaalisissa tilanteissa päähenkilö kuitenkin sijoittaa itsensä yleensä marginaaliin, koska hän kuvittelee, että kaikki näkevät hänen työttömyytensä päälle päin. Koistisen (2014) mukaan pitkäaikaistyöttömyys saattaa nakertaa ihmissuhteita ja kääntää ihmistä sisäänpäin. Juuri näin *Röyhkeys*-romaanin päähenkilölle vaikuttaa tapahtuneen. Päähenkilön marginaalisuuden kokemukset nousevat nimenomaan sosiaalisessa kanssakäymisessä muiden ihmisten kanssa. Romaanin viimeisessä osassa marginaalisuuden kokemukset vähenevät, koska päähenkilön ei tarvitse enää kertoa olevansa työtön, vaikka todellisuudessa elää edelleen hyvinvointivaltion työttömyystuilla, vailla kustannussopimusta romaaniin.

Suomalaisen hyvinvointivaltion rakennuspalikoita ovat ihmisten tasa-arvo ja yhden keskuksen idea. Sen institutionaaliset toiminnot pyrkivät hahmottamaan, luokittelemaan ja nimeämään marginaaliset ryhmät, joiden ongelmat pyritään tunnistamaan. Sitten yritetään luoda toimia, joilla marginaaliset ryhmät saataisiin lähemmäksi keskusta. Tavoitteena on purkaa marginaaleja ja luoda ihmisille tasavertaisia mahdollisuuksia, mutta toiminta vaikuttaa itse tuottavan marginaalisuutta. Hyvinvointivaltion instituutiot muodostavat ihmisille marginaalisia identiteettejä. (Juhila, Huttunen & Kulmala 2004, 13–14.) Näin voi katsoa tapahtuneen *Röyhkeys*-romaanin

päähenkilölle. Hyvinvointivaltio on mahdollistanut päähenkilön vapaaehtoisen työttömyyden, mutta samalla leimannut häneen työttömän identiteetin, johon päähenkilö on tiukasti takertunut. Työttömän identiteetti leimaa päähenkilön kokemuksia ja ajattelua kirjan kahdessa ensimmäisessä osassa lähes taukoamatta. Päähenkilö hahmottaa sosiaalisia kontaktejaan työttömän identiteettinsä kautta. Hän pääsee tai päästää siitä irti ainoastaan todella erityisissä tilanteissa, kuten Springsteenin konsertissa. Kirjan kolmannessa osassa päähenkilö ei enää suurimmaksi osaksi kannata työttömän identiteettiä, koska hän opiskelee maineikkaassa kirjoittajakoulussa ja voi kertoa ihmisille olevansa kirjailija. Marginaalisuuden kokemukset ovat kaikonneet, koska hän voi identifioitua kirjailijaksi.

Suomen tasavallan presidentti Sauli Niinistö otti vuonna 2013 pitämässään uuden vuodenpuheessa voimakkaasti kantaa suomalaiseen sosiaaliturvariippuvuuteen, joka huolestutti häntä. Niinistö oli havainnut Suomen muuttuneen oleskeluyhteiskunnaksi, jossa kaikilla työkäisillä ja -kykyisillä ihmisillä ei ollut aikomusta kantaa kortta yhteiseen kekkoon, vaan he halusivat elää työstä saatavan palkan sijaan sosiaaliturvatuksilla. Niinistöä tällainen käytös ei miellyttänyt. Hän ei ollut suinkaan ainoa, joka oli huolissaan, vaan monet muutkin eturivin poliitikot ovat antaneet samantyyllisiä lausuntoja aiheesta. (Saari 2017, 14.) Työtä pidetään suomalaisessa yhteiskunnassa varsin keskeisessä asemassa (Koistinen 2014, 239). Työttömyyttä ei nähdä ihmisarvoisena elämänä vaan tilana, josta pitää päästä mahdollisimman nopeasti pois (Taira 2006, 11). Suomesta löytyy kuitenkin ihmisiä, jotka ovat sovittaneet elämäntapansa, ja elintasonsa siten, että he pärjäävät sosiaaliturvan avulla, eivätkä pyri aktiivisesti takaisin työelämään (Saari 2017, 20–21). Näitä ihmisiä yritetään työntää takaisin työelämään aktivointipolitiikan avulla. *Röyhkeys*-romaanin päähenkilön kokemukset ja ajatukset esimerkiksi TE-toimiston kursseista osoittavat sen, että vapaaehtoisesti sosiaaliturvan varassa elävälle ihmiselle, jolla on taitoa luovia hyvinvointivaltion järjestelmissä, aktivointipolitiikan toimenpiteet ovat vain pakollinen paha, joiden hoitamisella välteään tukien leikkaukset.

Suomalaisessa yhteiskunnassa työssä käyvät ihmiset vaikuttavat muodostavan yhteiskunnallisen keskuksen, kun taas työttömät jäsennetään marginaaliin tällä elämänalueella. Ossi Nymanin romaani antoi suomalaiseen työttömyydestä, sosiaaliturvariippuvuudesta ja marginaalisuudesta käytävään keskusteluun varsin raikkaan näkökulman. Tällä kertaa keskustelunavaaja ei tullutkaan keskustuksesta, vaan hän oli yksi Niinistön kuvaaman oleskeluyhteiskunnan edustajista. Suomessa arvostetaan työntekoa, mutta samalla hyvinvointivaltio mahdollistaa vapaaehtoisen työttömyyden ja marginaalissa elämisen. Tästä muodostuu mielenkiintoinen jännite, joka näkyy *Röyhkeys*-romaanin päähenkilön ristiriitaisina kokemuksina työttömyyden aiheuttamissa marginaalisuuden kokemuksissa. Päähenkilö on vapaaehtoisesti työtön, koska ei halua tehdä merkityksetöntä työtä – ja koska suomalainen hyvinvointivaltio tarjoaa siihen mahdollisuuden. Silti päähenkilö ajattelee ja kokee jatkuvasti, että työssä käyvät ihmiset pitävät häntä toisten varoilla elävänä loisena. Tämän vuoksi päähenkilön

työttömyydestä johtuvia marginaalisuuden kokemuksia leimaa sekä vapaaehtoisuus että häpeä.

LÄHTEET

Alatalo, Johanna & Mähönen Erno & Peltonen Juho (2020) Työ- ja elinkeinoministeriön lyhyen aikavälin työmarkkinaennuste, syksy 2020. Työ- ja elinkeinoministeriö. Marraskuu 2020. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162542/TEM%20ty%C3%B6markkinaennuste%20syksy%202020.pdf> Luettu 8.5. 2021.

Braun, Virginia & Clarke, Victoria (2006) Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology* 3 (2), 77–101.

Elomaa-Krapu, Minna (2019) Mitä ihmettä on? Temaattinen analyysi. Tampereen yliopisto 29.8.2019. <https://events.tuni.fi/metodifestivaali2019/ohjelma/mita-ihmetta-on-temaattinen-analyysi-policy-brief-tietoarkisto/> Luettu 12.1.2020.

Fornäs, Johan (2006) Kulttuuriteoria: myöhäismodernin ulottuvuuksia. Suomentanut Mikko Lehtonen. Alkuteos *Cultural theory and late modernity*, 1995. Tampere: Vastapaino.

Granfelt, Riitta (1998) Kertomuksia naisten kodittomuudesta. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Heikkilä, Matti & Karjalainen, Jouko (2002) Toiseudesta yhteyteen? Kysymyksiä syrjäytymiskeskustelun oletuksista. Teoksessa Helne, Tuula (toim.) *Syrjäytymisen yhteiskunta*. Saarijärvi: STAKES, 113–139.

Helne, Tuula (2002) *Syrjäytymisen yhteiskunta*. Helsinki: Stakes, tutkimuksia 123.

Helne, Tuula (2004) Syrjäytymisen solmut – eli miksi syrjäytymisestä puhuminen on hankalaa? Teoksessa Helne, Tuula & Hänninen, Sakari & Karjalainen Jouko (toim.) *Seis yhteiskunta – tahdon sisään!* Jyväskylä: Minerva, 23–53.

Hänninen, Sakari (2007) Työttömän työnhakijan mahdoton mahdollisuus. Teoksessa Lempiäinen, Kirsti & Silvasti Tiina (toim.) Eriarvoisuuden rakenteet. Haurastuvat työmarkkinat Suomessa. Tampere: Vastapaino, 184–208.

Jokinen, Arja & Huttunen, Laura & Kulmala, Anna (2004a) Johdanto: neuvottelu marginaalien kulttuurisesta paikasta. Teoksessa Jokinen, Arja & Huttunen, Laura & Kulmala, Anna (toim.) Puhua vastaan ja vaieta. Neuvottelu kulttuurisista marginaaleista. Helsinki: Gaudeamus, 9–19.

Jokinen, Arja & Huttunen, Laura & Kulmala, Anna (2004b) (toim.) Puhua vastaan ja vaieta. Neuvottelu kulttuurisista marginaaleista. Helsinki: Gaudeamus.

Juhila, Kirsi (2002) Sosiaalityö marginaalissa. Teoksessa Juhila, Kirsi & Forsberg Hannele & Roivainen Irene (toim.) Marginaalit ja sosiaalityö. Jyväskylä: University of Jyväskylä, 11–19.

Juhila, Kirsi & Forsberg Hannele & Roivainen Irene (2002) (toim.) Marginaalit ja sosiaalityö. Jyväskylä: University of Jyväskylä.

Järvinen, Tero & Jahnukainen, Markku (2001) Kuka meistä onkaan syrjäytynyt? Marginalisaation ja syrjäytymisen käsitteellistä tarkastelua. Teoksessa Minna Suutari (toim.) Vallattomat marginaalit. Yhteisöllisyyksiä nuoruudessa ja yhteiskunnan reunoilla. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 20, 125–151.

Kankainen, Tomi & Luhtakallio, Eeva & Siisiäinen, Martti (2014) Työttömien liike. Teoksessa Lempiäinen Kirsti & Silvasti, Tiina (toim.) Eriarvoisuuden rakenteet. Haurastuvat työmarkkinat Suomessa. Tampere: Vastapaino, 52–90.

Kuhlampi, Anja (1994) Muiden kapina – toiseus Christer Kihlmannin tuotannossa. Teoksessa Kylmänen, Marjo (toim.) Me Ja Muut: Kulttuuri, Identiteetti, Toiseus. Tampere: Vastapaino, 57–68.

Kukkola, Jani (2018) Kokemuksen tutkimuksen metatiede: kokemuksen käsitteen käytön ja kokemuksen ehtojen tutkimus. Teoksessa Toikkanen, Jarkko & Virtanen Ira A. (toim.) Kokemuksen tutkimus VI. Kokemuksen käsite ja käyttö. Rovaniemi: Lapland University Press, 41–63.

Kulmala, Anna (2006) Kerrottuja kokemuksia leimatusta identiteetistä ja toiseudesta. Tampere: Tampereen yliopisto.

Koistinen, Pertti (2004) Työ, työvoima ja politiikka. Tampere: Vastapaino.

Metteri, Anna (2012) Hyvinvointivaltion lupaukset, kohtuuttomat tapaukset ja sosiaalityö. Tampere: Tampere University Press.

Mäntysaari, Mikko (2019) Sosiaalityö ja työttömyys. *Janus* 27 (2), 181–187.

Nyman, Ossi (2017) Røyhkeys. Helsinki: Teos.

Perttula, Juha (2009) Kokemus ja kokemuksen tutkimus: Fenomenologisen erityistieteen tieteenteoria. Teoksessa Perttula, Juha & Latomaa, Timo (toim.) Kokemuksen tutkimus. Merkitys – tulkinta – ymmärtäminen. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 115–162.

Pierson, John (2010) *Tackling Social Exclusion*. Abingdon: Routledge.

Raunio, Kyösti (2000) Sosiaalityö murroksessa. Tampere: Gaudeamus.

Saari, Juho (2017) Oleskeluyhteiskunta. Teoksessa Saari, Juho (toim.) Sosiaaliturvariippuvuus. Sosiaalipummit oleskeluyhteiskunnassa? Tampere: Tampere University Press, 13–37.

Suutari, Kirsi (2001) (toim.) Vallattomat marginaalit. Yhteisöllisyyksiä nuoruudessa ja yhteiskunnan reunoilla. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.

Taira, Teemu (2006) Työkulttuurin arvomuutos työttömien kerronnassa. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.